

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

МЕЂУНАРОДНО ВОЈНА САРАДЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ДИПЛОМСКИ РАД

Ментор:

др Зоран Јефтић

професор

Кандидат:

Теодора Момчиловић

Београд, фебруар 2020. године

САДРЖАЈ

1.	УВОД	3
2.	ПОЈАМ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ	4
2.1	Мисија.....	5
2.2	Задаци.....	5
3.	МЕЂУНАРОДНА ВОЈНА САРАДЊА.....	6
3.1	Билатерална војна сарадња.....	7
3.1.1.	Војно-војна сарадња.....	9
3.1.2.	Војноекономска сарадња.....	11
3.1.3.	Међународна сарадња обавештајних служби.....	11
3.2.	Мултилатерална сарадња.....	14
3.2.1.	Европска унија.....	15
3.2.2.	Програм партнерства за мир.....	16
3.2.2.	Регионална сарадња.....	19
3.2.4.	Мултинационалне операције.....	22
4.	ВОЈНА ДИПЛОМАТИЈА.....	25
4.1	Појам дипломатије.....	25
4.2	Војна дипломатија.....	26
4.3	Врсте и функције војне дипломатије.....	28
4.4	Савремена војна дипломатија.....	31
5.	ЗАКЉУЧАК.....	32
	Литература.....	34

1. УВОД

Циљ спољне политике сваке државе је остваривање њених интереса у међународној заједници и то: политичких, међународноправних, безбедносних и одбрамбених, економских, социјалних и културних. Међународни односи у области одбране су део спољнополитичких односа и представљају оквир у коме је остваривање безбедносних и одбрамбених интереса у функцији остварења свих осталих спољнополитичких интереса. У периоду мира ови односи обухватају широк спектар могућности од сарадње до притисака. Држава се опредељује за наведене могућности у зависности од безбедносних изазова, ризика и претњи којима је изложена, стања и динамике међународних односа, властитог међународног утицаја и своје економске и војне моћи.

Будући да недељивост безбедности све више доминира у међународним односима, спољна политика и политика одбране једне земље бивају све више међусобно повезане и условљене. У том смислу, планирање одбране на националном нивоу је уско повезано са спољнополитичким опредељењем земље.

У домену одбране, међународна сарадња афирмише изградњу индивидуалних способности и њихово планско и заједничко ангажовање у очувању мира и стабилности на националном, регионалном и глобалном нивоу. Улога међународне сарадње, као функције политике одбране јесте да кроз обезбеђење међународне подршке допринесе наставку реформи система одбране и интегративних процеса, као и стварању безбедних услова за научни, економски и културни развој читавог друштва.

Стратегија националне безбедности и Стратегије одбране, представљају најважнија стратешка документа на основу којих се, у складу са Законом о одбрани и Правилником о планирању развоја система одбране доноси Стратегијски преглед одбране Републике Србије¹, као првг у низу који уређује развој система одбране, као дугорочни плански документ². Њиме се дефинишу претпоставке за ефикасно планирање међународне сарадње у функцији изградње таквог система одбране способног да одговори захтевима савременог безбедносног окружења.

Спољнополитичко усмерење, које је дато у Стратегијском прегледу одбране, недвосмислено афирмише пуну интеграцију у Европску унију (ЕУ) и намеће потребу нормативног, организационог и функционалног усаглашавања свих области деловања Министарства одбране (МО) и Војске у складу са безбедносним стандардима ЕУ.

У складу са стратегијом националне безбедности, као највишем стратегијском акту у области безбедности, систем националне безбедности представља нормативно, структурно и функционално уређену целину елемената чијом се делатношћу остварује заштита националних интереса Републике Србије.³ Носилац свих активности у систему безбедности Републике Србије везаних за одбрану од угрожавања споља је Војска Србије (ВС). Имајући у виду значај превентивног деловања у остваривању циљева националне безбедности и учесталост и ризике невојних претњи безбедности који угрожавају националне интересе, јасно је да Војска има посебно место у спречавању или смањењу последица ванредних ситуација на основу процењених ризика.

¹ Нова Стратегија националне безбедности Републике Србије и Стратегија одбране Републике Србије су усвојене у децембру 2019. године, чиме су стаљене ван снаге Стратегија националне безбедности и Стратегија одбране које су донете 2009. године. Важећи Стратегијски преглед одбране је усвојен 2015. године. Након ступања на снагу нове Стратегије националне безбедности и Стратегије одбране, следи израда и усвојање новог Стратегијског прегледа одбране Републике Србије.

² Стратегијски преглед одбране, начелно, доноси се сваке пете године и обухвата период од најмање десет година. Службени војни лист, број 11/19.

³ Стратегија националне безбедности Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије“, број 61/2019

2. ПОЈАМ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

У историји развоја људског друштва али и у савременим порецима, оружане снаге су неминовни чинилац одбране државе, заштите становништва и стварања предуслова безбедности. Традиција ВС је утемељена на ослободилачким устанцима (Први и Други српски устанак) у 19. веку, као и каснијим ослободилачким ратовима које је водио српски народ. За Дан ВС одређен је 23. април, у знак сећања на дан када је у Такову 1815. године, на скупу виђенијих старешина донета одлука о почетку Другог српског устанка за ослобођење Србије од турске власти. Могућности Војске за отклањање опасности од војних претњи исказују се способношћу за одвраћање и одбрану. Способност за одвраћање Војске, како је наведено у Белој књизи одбране, исказују њена опремљеност савременим борбеним системима и организованост за обављање задатака, те учешће у реализацији задатака у саставу међународних снага. Војска способност за одбрану исказује својим могућностима одбране територије, ваздушног простора и акваторије, уз ангажовање неопходних ресурса одбране, самостално и уз подршку партнера, савезника и пријатељских држава⁴.

По Уставу Републике Србије, ВС је оружана сила Републике Србије намењена за одбрану земље од оружаног угрожавања споља, као и за извршавање других мисија и задатака, у складу са Уставом, законом и принципима међународног права који регулишу употребу силе. Војска Србије се може употребити ван граница Републике Србије само по одлуци Народне скупштине Републике Србије. Због тога је битно и спровођење контроле Војске, а под контролом војске подразумева се политичка контрола од стране легитимно изабраних органа власти на демократским изборима.⁵

Одбрана је једна од најважнијих функција сваке државе, јер се кроз њу преплићу све остале сфере људске делатности, усмерене на стварање основних претпоставки за свеукупан развој и просперитет земље и њених грађана. Република Србија је самостална и независна држава од 2006. године, након раздруживања Државне заједнице Србија и Црна Гора (ДЗ СЦГ). Реформа система одбране, која је започела 2003. године, значајније је настављена од 2006. године. Систем одбране, према Закону о одбрани (чл. 4. став 1. т.1)⁶ је део система националне безбедности и јединствени облик организовања припрема за извршавање задатака одбране, спровођења мера и радњи за рад грађана, државних органа, привредних друштава и других правних лица за употребу ВС и других снага одбране у ратном и ванредном стању.

Конципирање ВС онако како данас изгледа, отпочело је још у ДЗ СЦГ, јер се наслућивао разлаз Србије и Црне Горе, који је уследио 2006. године. Најзначајније промене у организацији ВС догодиле су се до 2010. године, када је донета и Доктрина ВС. Све промене у организацији ВС после 2010. године немају значајни карактер, већ су то подешавања успостављене организације и формације војске. Изузетак чини 2011. година, када је ВС постала потпуно професионална, односно када је, на основу одлуке Народне скупштине, обустављена обавеза служења војног рока у Републици Србији. Та обустава обавезе служења војног рока оставила је могућност тзв. добровољног служења истог.

У периоду од 2006. године до данас за Војску Србије се могу констатовати следећи значајнији аспекти њеног састава и функционалне организације. Формацији оружаних снага, према Закону о Војсци Србије⁷ чине Генералштаб и мирнодопске и ратне команде, јединице и установе. Структурно војска се дели на: видове, родове и службе, а видови су утврђени Законом о Војсци и то копнена

⁴ Бела књига одбране, Медија центар Одбране, Београд, 2010.

⁵ Јефтић, З., Младеновић, М., Роквић, В., Основе цивилно-војних односа, Факултет безбедности, Београд, 2014., стр. 35.

⁶ https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_odbrani.html

⁷ https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_vojsci_srbije.html

војска (КоВ) и Ратно ваздухопловство и противваздухопловна одбрана (РВиПВО). Укидањем војне обавезе 2011. године, војску чини активни и резервни састав, при чему се резервни састав дели на активну и пасивну резерву службе.⁸ Према намени, војска се дели на снаге за реаговање (хитно и брзо), главне одбрамбене снаге и снаге ојачања. Команде, јединице и установе организују се на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу. На стратегијском нивоу је Генералштаб, на чијој вези се налазе одређене самосталне јединице и установе, на оперативном нивоу су три команде (КоВ, РВиПВО и Команда за обуку), док се на тактичком нивоу налазе јединице ранга бригаде и ниже (видови) и центри за обуку (Команда за обуку); Генералштаб је организационо у саставу Министарства одбране, а структурно је формиран у управе и самостална одељења типа „Ј“, Здружену оперативну команду и Управу војне полиције; Оно што чини компаративну предност ВС јесте релативна очуваност одбрамбене индустрије.⁹

2.1. Мисија

На основу опредељења Републике Србије, физиономије савременог оружаног сукоба и амбијента у коме ВС може да извршава задатке, разрађују се мисије и задаци ВС. Ови елементи одређују организацију, садржај припрема, употребу и обезбеђење ВС. Мисије и задатке ВС дефинише Народна скупштина Републике Србије у складу с Уставом и на основу неотуђивог права Републике Србије на индивидуалну и колективну одбрану, сагласно члану 51. Повеље Уједињених нација и основним принципима међународног права који регулишу употребу силе.

Мисије Војске су:

1. Одбрана државе од оружаног угрожавања споља;
2. Учешће у изградњи и очувању мира у региону и свету;
3. Подршка цивилним властима у супротстављању претњама безбедности.¹⁰

2.2. Задаци

Додељене мисије ВС реализују извршењем задатака, с тиму вези, основни задаци Војске су:

1. Одбрана Републике Србије од оружаног угрожавања споља реализује се: одвраћањем од оружаног угрожавања, одбраном територије и ваздушног простора;
2. Учешће у изградњи и очувању мира у региону и свету реализује се: учешћем у међународној војној сарадњи и учешћем у мултинационалним операцијама;
3. Подршка цивилним властима у супротстављању претњама безбедности релизује се кроз: помоћ цивилним властима у супротстављању унутрашњем угрожавању безбедности, тероризму, сепаратизму и организованом криминалу и помоћ цивилним властима у случају природних непогода, техничко-технолошких и других несрећа.

Стални задатак ВС је оспособљавање команди, јединица и установа за извршавање мисија и задатака. ВС може да обавља и друге задатке на основу одлуке Народне скупштине Републике Србије и председника Републике.¹¹

⁸ др Зоран Вучинић, „Право одбране“, Београд 2009, стр. 197-198

⁹ генерал проф. др Божидар Форца, Каква нам војска треба? Војно дело 5/2015, Београд. 2015

¹⁰ http://www.vs.rs/sr_cyr/o-vojsci/opste/misije-i-zadaci

¹¹ Исто,

3. МЕЂУНАРОДНА ВОЈНА САРАДЊА

Безбедносни ризици у савременом свету потврђују дубоку међу зависност држава и региона, односно недељивост светске безбедности. Отуда и потреба сарадње и кооперативног приступа безбедности на регионалном и глобалном нивоу. Основу за такав приступ чине равноправан дијалог, партнерство и заједничко деловање држава и других субјеката у међународној заједници на достизању, очувању и унапређењу безбедности. Изградња и побољшање партнерских односа са више од 60 држава и оружних снага широм света и светским и регионалним безбедносним институцијама у функцији је спољне политике Републике Србије, доприноси јачању националне безбедности, обезбеђује међународну подршку реформи система одбране и услове за повратак наше одбрамбене индустрије на светско тржиште наоружања и војне опреме. Поред тога, обезбеђује приступ новим технологјама, што се позитивно одражава на стабилност и укупан економски развој.¹²

Међународну сарадњу ВС врши Министарство одбране. Према Закону о одбрани Министарство предлаже и спроводи политику одбране, извршава законе и међународне уговоре, општа акта Народне скупштине, Владе и аката предсеника Републике из области одбране. Међународна војна сарадња је значајан сегмент система одбране која има за циљ сарадњу са оружаним снагама света, посебно у оквиру Партнерства за Мир (ПЗМ), регионалних иницијатива, учешћа наших припадника у мировним мисијама, усаглашавања и закључивања међународних споразума о сарадњи у области одбране. Активности међународне војне сарадње су и области војноекономске и војномедицинске сарадње, обуке, вежбе, школовања и усавршавања припадника Министарства одбране и ВС. Приоритети међународне војне сарадње су унапређење билатералне војне сарадње и регионалне сарадње, заједничке вежбе и статус посматрача на вежбама, заједничка обука и учешће у мултинационалним операцијама, ангажовања у војним операцијама ЕУ за управљање кризама, сарадња са НАТО у оквиру програма ПЗМ, са САД (Програм међудржавног партнерства са Охајом, ИМЕТ, развој базе Југ, обука), сарадња са Русијом, Кином, интензивирање војно-економске сарадње са земљама Блиског истока, Африке, Кине, Русије и ЕУ и школовање у иностранству.¹³

Међународна сарадња је једна од основних функција Министарства одбране и ВС. Реализује се кроз билатералне и мултилатералне активности. Области сарадње су размена посета високог нивоа, школовање и усавршавање припадника Министарства одбране Републике Србије у земљи и иностранству, учешће у међународним мисијама Уједињених Нација (УН) и Европске Уније (ЕУ), учешће на заједничким вежбама, експертски разговори у функцији реформе система одбране и војноекономска сарадња.

Главни циљеви међународне сарадње у области одбране су:

- јачање националне безбедности кроз сарадњу и партнерство са системима одбране других земаља и међународних организација,
- међународна подршка реформи система одбране и
- ширење могућности за повратак војне индустрије Републике Србије на светско тржиште наоружања и војне опреме.

Приоритети међународне војне сарадње дефинисани су у складу са приоритетима спољне политике Србије и у функцији су подршке те политике, са једне стране и процесу реформе система одбране, са друге.

¹² Бела књига одбране, Медија центар одбране, Београд 2010., стр. 133.

¹³ <http://www.mod.gov.rs/lat/6096/medjunarodna-vojna-saradnja>

3.1 Билатерална војна сарадња

Приоритети билатералне сарадње одређују се према регионима, земљама и међународним организацијама, у складу са дефинисаним интересима система одбране. Процес дефинисања приоритета је по својој природи отворен и динамичан и као такав подлеже периодичној анализи и валоризацији. Сагласно дефинисаним опредељењима спољне политике Србије, а у складу с политичким, економским и безбедносним утицајем појединих држава, приоритет билатералних односа у области одбране јесте сарадња са САД, Русијом, Кином и Европском унијом. Билатерална сарадња са суседним државама представља веома значајну компоненту сарадње у области одбране, јер доприноси изградњи поверења, безбедности и стабилности у региону.¹⁴ Република Србија опредељена је за јачање дијалога и свестране сарадње са традиционалним партнерима, као и државама за које нас везује низ заједничких пројеката у области привреде, културе, просвете, науке и спорта. У оквиру билатералне и мултилатералне сарадње са овим државама, тежиште ће бити на наставку њихове принципијелне позиције непризнавања једнострано проглашене независности територије коју административно обухвата Аутономна Покрајина Косово и Метохија.¹⁵

На билатералном плану међународне војне сарадње један од приоритета је јачање свестраних билатералних односа са свим државама, уз уважавање узајамних интереса. С тим у вези, одржава се сталан политички дијалог и редовне посете на високом и највишем нивоу, билатерални контакти на радном нивоу у свим областима, а тежи се и правном регулисању свих облика билатералних односа. Настављена је сарадња и са кључним међународним субјектима, а пре свега са сталним чланицама Савета безбедности Уједињених нација. Република Србија кроз реформске процесе у друштву, а самим тим и у безбедносном сектору, обезбеђује сопствено место у новим међународним односима и новој безбедносној структури међународне заједнице. Њено безбедносно ситуирање усмерено је ка европским интеграцијама у складу са спољнополитичким опредељењима. Сектор безбедности представља профитабилан инструмент спољне политике. Темпо интегрисања диктиран је како сопственим могућностима, тако и условима које дефинише међународна заједница, а успех опредељених реформских процеса зависи од целокупног друштва.

Кроз међународну сарадњу у области одбране, чланством у НАТО Програму Партнерство за мир и интензивном регионалном сарадњом достижу се безбедносни стандарди неопходни за активно, партнерско деловање на међународној безбедносној сцени и за ефикасно одржавање и унапређење властите безбедности. Међународни билатерални и мултилатерални односи на војном плану, као и на општем, реализују се путем:

- 1) војне дипломатије на врху (*ад хоц* дипломатијом),
- 2) војно-дипломатских представништава (изасланстава одбране),
- 3) војних мисија,
- 4) војних комисија,
- 5) војних инспекција контроле наоружања,
- 6) војних саветника и инструктора,
- 7) размене представника у већим командама,
- 8) посета војних школа, бродова и авиона,
- 9) војних посматрача,
- 10) мировних мисија и
- 11) изложби, сајмова, симпозијума, семинара, радионица и др.

¹⁴ Бела књига одбране, Медија центар Одбране, Београд, 2010., стр. 140.

¹⁵ Стратегија националне безбедности, „Службени гласник Републике Србије“, број 61/2019. године.

Република Србија у својим билатералним одбрамбеним односима не одустаје од традиционалних пријатеља, поузданих или потенцијалних партнера и оних који би то могли постати. За Републику Србију од примарног значаја је развијање билатералних односа у области одбране са суседним земљама, са стратешким партнерима и са великим силама. Ради јасног дефинисања достигнутог нивоа сарадње у области одбране на билатералном плану, а самим тим и јасних смерница за њено даље унапређење, било је потребно одредити критеријуме за оцењивање достигнутог и жељеног стања у области одбране, те је за те потребе свет подељен на неколико региона:

Евроатлантски регион је за Републику Србију најзначајнији пре свега због тога што му и географски припада и што заједно са земљама овог региона дели безбедносну „судбину“. Овом региону припадају државе и организације које највише утичу на положај Републике Србије у међународној заједници, на динамику решавања отворених питања, на успех реформских процеса, на динамику европског интегрисања и што је најзначајније, на ниво заштите националних интереса. Рећи да је то регион од примарног значаја не значи само потребу остварења најбољих односа са земљама и организацијама овог региона већ и достизање компатибилности са њим. У оквиру овог региона немају све земље исти значај, нити постоји потреба за успостављањем истог нивоа односа са свима. По значају се свакако издвајају САД, Русија, СР Немачка, Велика Британија, Француска и Италија. У оквир овог региона могле би се издвојити земље са којима је, у датом тренутку, успостављен највиши ниво разумевања са аспекта политичких дешавања у региону и са аспекта заштите националних интереса, те је у складу с тим уследило интензивирање односа са Грчком, Шпанијом и Чешком. Посебна пажња посвећује се подрегиону Западног Балкана и суседним земљама које имају висок приоритет у сарадњи.

Блиски исток и Африка, овај регион обухвата земље са којима Република Србија има традиционално пријатељске односе. Припадају му земље које су чланице Покрета несврстаних (Србија је била домаћин педесетогодишњице овог покрета) и са којима постоји висок ниво односа на војноекономском плану. Овај регион је значајан и са аспекта енергетских ресурса, посебно данас када се о енергетској безбедности говори као једном од кључних безбедносних изазова савременог доба. Овај регион је такође значајан и због латентног потенцијала који може да изазове нестабилност ширих размера, што се почетком 2011. године и обистинило. Немири који су започели у Тунису, као домино ефекат проширили су се и на друге земље арапског света, кулминацију доживели у Либији, а завршили се свргавањем дотадашњих режима и заокретом у политичко-безбедносној оријентацији. Постоји много разлога због којих је регион Блиског истока и Африке за Републику Србију и њен одбрамбени сектор значајан без обзира на географску удаљеност, различитост традиција, култура и вера. У овом региону по значају се посебно издвајају: Либија, Египат, Кувајт, Израел, Алжир, Нигерија и Ирак.

Азија, овај регион представља најмногољуднији део света, а чине га земље од којих нас дели огромна географска удаљеност, али повезују традиционално пријатељски односи који важе и за регион Блиског истока и Африке. Овом региону припадају земље које имају одлучујућу улогу у готово свим међународним организацијама, а пре свега у Савету безбедности УН и у Г7, као и земље које су нуклеарне силе. Оно што је за Републику Србију важно јесте чињеница да овај регион чини одређени број значајних земаља које нису признале једнострано проглашену независност КиМ, али и са којима постоји потенцијал за развој војноекономских односа. Најзначајније земље овог региона су Кина, Индија, Јапан, Пакистан и Индонезија.

Јужна и Централна Америка, овај регион има најнижи ниво приоритета када је одбрамбени сектор у питању. Једино се Бразил издваја по значају, као земља са којом постоје заједнички интереси и започете активности а које би могле бити унапређене у наредном периоду, пре свега на војноекономском плану.¹⁶

На успостављени ниво међународних билатералних и мултилатералних односа и динамику даље конкретизације и њиховог унапређења утиче и ниво нормативно-правног регулисања, односно постојање правног оквира за успостављање, одржавање и унапређење односа у области одбране. Постојање правног оквира свакако олакшава реализацију активности од обостраног интереса али није искључено да је са неким земљама успостављен добар ниво сарадње у области одбране, најчешће у конкретnoj области, а да при томе не постоји правни оквир, односно није закључен Уговор о сарадњи у области одбране. Када говоримо о нормативно-правном оквиру говоримо о следећим нормативно-правним документима:

1. Уговор о сарадњи у области одбране, као кровни нормативно-правни документ који се доноси на нивоу Влада и подлеже ратификацији,
2. Меморандуми о разумевању,
3. Уговор о војно-економској и војно-техничкој сарадњи, који може бити на нивоу Влада или на нивоу министарства одбране,
3. Уговор о школовању, на нивоу министарства одбране,
5. Уговор о донацијама, на нивоу министарства одбране,
6. Планови билатералне војне сарадње, на нивоу министарства одбране.

3.1.1. Војно-војна сарадња

Национални интерес Републике Србије јесте очување мира у региону и свету, а остваривање се реализацијом следећих циљева:

- допринос развоју међународних односа у складу са међународно преузетим обавезама;
- допринос очувању међународног мира и безбедности;
- поштовање међународног права и унапређење међусобног поверења;
- допринос јачању регионалне стабилности и унапређење добросуседских односа;
- јачање свестраних билатералних односа са свим државама, уз уважавање узајамних интереса;
- јачање активног учешћа у раду међународних организација.

Допринос Републике Србије развоју међународних односа у складу са међународно преузетим обавезама јесте трајно опредељење и циљ. Република Србија је опредељена да активно учествује у раду међународних организација, доследно испуњава своје међународне обавезе које произилазе из ратификованих међународних уговора, конвенција и споразума. Испуњавање међународно преузетих обавеза позитивно ће утицати на углед Републике Србије, као фактора стабилности у региону. Допринос очувању међународног мира и безбедности је у најбољем интересу Републике Србије и њених грађана. Република Србија ће имати одговоран и активан однос у Уједињеним нацијама и другим међународним организацијама према питањима очувања међународног мира и безбедности. Опредељена је за ненасилно решавање отворених питања у међународним односима и противи се свим облицима угрожавања међународног мира и безбедности, ради стварања стабилног и мирног окружења које омогућава несметан економски и политички развој друштва.¹⁷

¹⁶ Мирјана Миленковић, Војно Дело, лето 2012, стр. 13-14

¹⁷ Стратегија националне безбедности 2019. године, „Службени гласник Републике Србије“, 61/2019.

С тим у вези, војно-војно сарадња се реализује на основу Плана билатералне војне сарадње којима се дефинишу конкретни облици сарадње, с једне стране јачање партнерских односа, а са друге достизање интероперабилности ВС. Плановима билатералне војне сарадње се дефинишу активности на високом нивоу (састанаци ниво министра одбране, начелника Генералштаба ВС), реализација вежби, курсева, размена искустава, школовање и усавршавање припадника ВС са партнерским земљама.

Политика неутралности омогућава да ВС Планове билатералне војне сарадње реализује како са војскама земаља чланица ЕУ, НАТО тако и са војскама земаља у региону, Азији, Блиском истоку и Африци.

Програм државног партнерства Србије и Охаја реализује се на основу потписаног Споразума о статусу снага (Status of Forces Agreement – SOFA). Протеклих година, војно-војна сарадња се константно развијала да би данас Програм државног партнерства са Србијом САД оцениле као један од најуспешнијих од више од 60 успостављених програма широм света. Један од кључних аспеката сарадње са Националном гардом Охаја је заједнички пројекат изградње Центра за обуку јединица за учешће у мултинационалним операцијама на бази „Југ“ и извођење заједничких вежби и обуке. Посебно место заузимају активности цивилно-војне сарадње, које се реализују од 2009. године у оквиру пројекта „Хуманитарна асистенција“, у оквиру којих припадници НГ Охаја и ВС заједнички раде на реновирању објекта од друштвеног значаја под покровитељством Европске команде САД.¹⁸

Током 2019. године припадници ВС су реализовали и један део заједничких вежби са припадницима Националне гарде Охаја, међу којима је била најзначајнија вежба у области одбране против сајбер напада, која је одржана у новембру 2019. године у Србији. Ова вежба се реализује у оквиру Програма државног партнерства Србије и Охаја у области заштите сајбер простора. Констатовано је да тринаестогодишња успешна сарадња ВС са Националном гардом Охаја, која се разликује у оквиру државног партнерства Србије и САД, значајно доприноси развоју укупних односа и један је од механизма који предњаче у развоју и унаређењу међудржавних односа Србије и Америке¹⁹

Такође, ВС је реализовала и значајне вежбе са припадницима Војске Руске Федерације, међу којима су најзначајније: учешће припадника ВС из Треће бригаде Копнене војске на војној вежби Западног војног округа Руске Федерације у августу и септембру 2019. године, учешће припадника руских оружаних снага на заједничкој тактичкој вежби са бојним гађањем ракетних јединица Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране ВС под називом „Словенски штит 2019“, која је одржана у октобру 2019. године у Србији.

На билатералном плану, Министарство одбране Републике Србије настоји да сарађују са свима, потпуно је отворено за сваку сарадњу и све оно што је у интересу ВС за Министарство одбране је и прихватљиво.

¹⁸ http://www.vs.rs/sr_cyr/medjunarodna-saradnja/saradnja-sa-ohajom/program-drzavnog-partnerstva

¹⁹ <http://www.mod.gov.rs/cir/14409/sastanak-ministra-vulina-i-komandanta-nacionalne-garde-ohaja>

3.1.2. Војноекономска сарадња

Војноекономска сарадња се реализује на основу потписаних Уговора о војноекономској и војнотехничкој сарадњи, као и на основу посебних планова Војнотехничке сарадње који се усаглашавају на нивоу Међудржавним војним комисијама са појединим партнерским земљама. На нивоу Министарства одбране Р. Србије Сектор за материјалне ресурсе је надлежан за реализацију војноекономске сарадње. Основни циљ усаглашених Планова, јесте дефинисање активности којима се успоставља заједничка сарадња у вези са прометом наоружања и војне опреме као и заједничког развоја и трансфера технологије за потребе ВС. У протеклом периоду од 2016. године до 2019. године, реализовани су значајни сусрети, током којих су за потребе опремања ВС набављена значајна нова средства наоружања и војне опреме.

У оквиру војноекономске сарадње, посебна пажња је усмерена ка успостављању сарадње са партнерским земљама које у свом производном програму из области наоружања и војне опреме имају најбоље производе, како би се створили услови за набавку или заједнички развој са Војно-техничким институтом и Одбрамбеном индустријом Србије који за потребе ВС развијају наоружање и војну опрему.

С тим у вези, током 2019. године, су створени услови за увођење 49 нових средстава наоружања и војне опреме из домаћег развоја (Војнотехнички институт је направио 25, Одбрамена индустрија Србије 12). Одбрамена индустрија Србије остварила је извоз наоружања и војне опреме око 430 милиона долара и 14 милиона евра сопствених инвестиција у производне капацитете.²⁰

Посебна пажња посвећена је промету наоружања, војне опреме и робе двоструке намене. Стално се прати и оцењује промет такве врсте робе у контексту нових технолошких достигнућа, развоја међународних стандарда и најбоље праксе, те нових безбедносних изазова и ризика. Република Србија има активно учешће у међународним извозним контролним аранжманима, чији је већ члан, те даље ангажовање ради регулисања свог статуса у другим аранжманима, што је значајно за њен међународни углед и у интересу њене одбрамбене индустрије.²¹

3.1.3. Међународна сарадња обавештајних служби

Размена обавештајних података има дугу историју али обавештајна сарадња је тек у двадесетом веку постала пракса у обавештајном раду.²² Ова појава је логична последица повећане комуникације, прерасподеле политичке моћи и комплексног глобалног безбедносног окружења у постхладноратовском периоду. Данас је уобичајена пракса да се званични представници обавештајних служби акредитују у оквиру дипломатских мисија у пријатељским земљама. Почетком двадесет првог века сведоци смо глобализације обавештајне делатности: „У ери глобализације изолација није опција за обавештајне службе, већ пре рецепт за неуспех“.²³ Размена обавештајних података је за обавештајне службе један од начина њиховог прикупљања. У том смислу, пракса размене обавештајних података одавно је присутна у миру међу дипломатама, а у рату међу савезницима. До размене обавештајних података долази када једна држава, односно њена обавештајна служба–пошиљалац, проследи своје обавештајне податке другој држави–примаоцу.²⁴

²⁰ <http://www.mod.gov.rs/cir/14875/godisnja-konferencija-ministra-odbrane-o-kljucnim-rezultatima-rada-u-2019-godini>.

²¹ Стратегија националне безбедности, „Службени гласник Републике Србије“, бр 61/ 2019.

²² Herman Michael, *Intelligence Power in Peace and War*, The Royal Institute of International Affairs, Cambridge University Press, 2003, p. 200.

²³ *Liaison and Cooperation in Counter-Terrorism*, Canadian Security Intelligence Service, Backgrounder Series, 8, 11, August 2002.

²⁴ Walsh James, *Intelligence Sharing in the European Union: Institutions are Not Enough*, Journal of Common

Као кључни чинилац обавештајне сарадње, размена обавештајних података обухвата уступање (1) специфичних, текућих и понекад високо осетљивих информација, у реалном времену, о објектима обавештајног интересовања и (2) генералних процена ситуације, трендова и могућности заснованих на већем броју тајних и јавних извора.²⁵ Обавештајна сарадња (*intelligence cooperation*) јесте процес усклађивања обавештајних интереса ради постизања заједничких циљева учесника у сарадњи. Овај процес укључује активну размену обавештајних података и широк спектар других активности (дељење искустава и знања, приступ технологији, обука кадра, заједничке операције...)²⁶

У зависности од критеријума које примењујемо, разликујемо неколико врста обавештајне сарадње. На основу нивоа субјеката који учествују у обавештајној сарадњи, разликујемо обавештајно-безбедносну сарадњу између агенција унутар државе и међународну обавештајну сарадњу. Међуагенцијска сарадња на националном нивоу остварује се између државних обавештајних и безбедносних агенција и приватног обавештајно-безбедносног сектора. Међународну обавештајну сарадњу на основу броја учесника можемо поделити на билатералну и мултилатералну. Билатерална обавештајна сарадња представља најчешћи облик обавештајне сарадње. Развијеност ове врсте сарадње најбоље може да илуструје пример Велике Британије, која тренутно има успостављене везе различитог нивоа са обавештајно-безбедносним организацијама 120 земаља широм света.²⁷

Билатералном сарадњом обавештајне службе размењују податке и резултате аналитичке обраде тема од заједничког интереса. Зависно од правне основе билатералне сарадње, она може бити формална или неформална. Неформална обавештајна сарадња заснива се на неписаном, „дентлменском договору“, док се формална сарадња између служби успоставља потписивањем меморандума о разумевању, уговора о размени поверљивих података или сличног документа. Не улазећи у форму и садржај ових докумената, треба истаћи да они у први план стављају, пре свега, безбедност размењених информација (мере безбедности у току саме размене, као и ограничења у вези са даљим поступањем), а не информације саме по себи.²⁸

Мултилатерална обавештајна сарадња остварује се у оквиру међународних организација (ЕУ, НАТО), удружења (The Club of Berne, Kilowatt Group), на нивоу групе држава (UKUS Agreement), региона (МЕС, SEEMIC, SEECIC) или наменских мултинационалних обавештајних центара (Alliance Base). У односу на билатералну сарадњу, повећањем броја учесника у сарадњи повећава се ризик од „отицања“ података. Што су обавештајни подаци и информације осетљивији, то је ужи круг упознат са њима. Зато се у оквиру мултилатералне сарадње углавном размењују аналитички обавештајни производи већег степена општости, који не могу да угрозе изворе и методе прикупљања. Ипак, појачано деловање међународних организација, као што су НАТО, ЕУ, па чак и УН, у мултинационалним операцијама захтева све већи развој мултилатералне обавештајне сарадње.²⁹

Market Studies, Vol. 44, No. 3, 2006, p. 627.

²⁵ Dorn Nicholas, European Strategic Intelligence: How far integration? Erasmus Law Review, Vol. 5, No. 1, 2008, p. 166.

²⁶ Раша Лазовић, Међународна обавештајна сарадња, Војно дело, лето/2013, Београд 2013 стр. 39

²⁷ Herman Michael, Intelligence Power in Peace and War, The Royal Institute of International Affairs, Cambridge University Press, 2003, p. 208.

²⁸ Раша Лазовић, Међународна обавештајна сарадња, Војно дело, лето/2013, Београд 2013 стр. 48

²⁹ Исто, стр. 49

Међународна обавештајна сарадња постала је општеприхваћена пракса у обавештајној делатности крајем двадесетог века. Томе су допринели развој комуникација, прерасподела политичке моћи у свету и комплексно глобално безбедносно окружење. У условима диверзификације објеката обавештајног интересовања и промене природе и начина испољавања безбедносних претњи, обавештајне службе користе међународну обавештајну сарадњу као начин за увећање сопствених прикупљачких капацитета. Поред несумњивих обавештајних и политичких користи које доноси међународна обавештајна сарадња, овај вид сарадње носи са собом одређене безбедносне ризике. Поред осталог, обавештајна сарадња може се користити и за избегавање надзора рада обавештајних служби и извршење посредног утицаја на партнерску страну. Да би се у потпуности искористиле предности међународне обавештајне сарадње неопходно је јасно дефинисати циљеве националне обавештајне политике и успоставити прецизне механизме који обезбеђују надзор активности служби на овом плану.

Конференција шефова војнообавештајних агенција (SEEMIC) је форум високог нивоа за војнообавештајне официре из региона која омогућава повезивање, изградњу односа и јачање поверења, као основе за унапређење сарадње у обавештајној делатности. На Другој конференцији шефова војнообавештајних служби (SEEMIC), која је одржана у Београду 2010. године, чији је домаћин био Војнообавештајна агенција Министарства одбране Републике Србије, у сарадњи са Секретаријатом Савета за регионалну сарадњу и под покровитељством Директора Војнообавештајног штаба Европске уније потписана је Изјава о сарадњи између војнообавештајних служби земаља чланица Савета за регионалну сарадњу из Југоисточне Европе. Изјаву је потписало девет шефова војнообавештајних служби из региона. То је прво усвајање у региону овако важног акта за будући рад војнообавештајних служби, у коме су се потписници сагласили да се успостави и развија сарадња у области безбедносних претњи, као и да се удруже напори у циљу побољшања размене обавештајних података на регионалном нивоу.

Сарадња између војнообавештајних служби знак је зрелости и преданости земаља Југоисточне Европе у супротстављању регионалним безбедносним претњама, кроз организоване и систематске заједничке напоре. Нова Стратегија и Програм рада Савета за регионалну сарадњу, усвојени од стране шефова држава и влада Процеса сарадње у југоисточној Европи (SEECP) у јуну 2010 године, истичу Конференцију шефова војнообавештајних агенција као кључну иницијативу у безбедносној сарадњи Југоисточне Европе. Изјаву о сарадњи потписали су шефови војнообавештајних служби Босне и Херцеговине, Бугарске, Хрватске, Молдавије, Црна Горе, Румуније, Србије, Словеније и Републике Македоније. Она остаје отворена за потписивање свим шефовима војнообавештајних служби држава чланица Савета за регионалну сарадњу из Југоисточне Европе.³⁰

³⁰ <http://www.voa.mod.gov.rs/sr/info/dogadjaji/30-09-2010>

3.2. Мултилатерална сарадња

Република Србија као незаобилазни фактор стабилности западног Балкана опредељена је за активно учешће у свим процесима сарадње и заједничког деловања са другим државама у оквиру међународних организација. Она се залаже за афирмацију концепта кооперативне безбедности. Сарадњом са УН, европским и другим међународним организацијама и регионалним структурама, доприноси изградњи и унапређивању сопствене, регионалне и глобалне безбедности.³¹ Јачање активног учешћа Републике Србије у раду међународних организација је од посебне важности. У вези са тим, активно се учествује у раду међународних организација. Такође, јача се сарадња са другим државама чланицама међународних организација у остваривању конкретних циљева појединих међународних организација. Изградњом способности за мултилатерално деловање и ефикаснији допринос у мултилатералном ангажману Републике Србије унапређује се међународни углед и препознатљивост српске дипломатије и посредно повећава могућност утицаја на развој и деловање међународних организација, у складу са општеприхваћеним циљевима и принципима.

Ради доприноса глобалној, европској и регионалној стабилности Република Србија сарађује са НАТО кроз програм ПЗМ, спровodeћи војну неутралност која подразумева одсуство чланства у војно-политичким савезима. Учешће у програму ПЗМ је оптимални облик сарадње Републике Србије са НАТО. Војна неутралност Републике Србије није препрека за развој партнерске сарадње у програму ПЗМ у интересу јачања глобалне и европске, а посебно регионалне безбедности. Република Србија нема намеру да постане чланица НАТО, нити другог војно-политичког савеза, али жели да са свим партнерима у свету унапређује међусобно поверење и остварује заједничке циљеве. Сарадња са НАТО кроз ПЗМ је комплементарна активностима које се предузимају у оквиру приступног процеса Републике Србије Европској унији и билатералним односима са чланицама НАТО-а и партнерским државама. На регионалном плану сарадња са НАТО кроз ПЗМ доприноси билатералним односима са државама региона које су чланице НАТО-а или кандидати за чланство, а ради очувања регионалног мира и унапређења стабилности.

Сарадња са НАТО и КФОР-ом и другим међународним присуством је веома значајна за заштиту српског становништва, српске културне и религијске баштине, као и мира и безбедности у Аутономној Покрајини Косово и Метохија. Једине легалне војне снаге у овој покрајини, према Резолуцији Савета безбедности УН 1244, јесу снаге КФОР-а, које имају кључну улогу у безбедносним гаранцијама за спровођење Бриселског споразума и одвијање дијалога са привременим институцијама самоуправе у Приштини. Због тога се Република Србија залаже за присуство КФОР-а и противи се промени мандата и трансформацији наоружаних формација које се називају „Косовске снаге безбедности” у оружане снаге, јер би се тиме дестабилизovala ситуација у Аутономној Покрајини Косово и Метохија и нарушила безбедност у региону.

Република Србија проширује и продубљује постојећи ниво своје сарадње са Организацијом Уговора о колективној безбедности (ОДКБ)³² ради доприноса глобалној стабилности и безбедности, у складу са

³¹ Бела књига одбране, Медија центар Одбрана, Београд 2010., стр. 134.

³² www.odkb-csto.org, рус. Организация Договора о коллективной безопасности, ОДКБ, (енгл. The Collective Security Treaty Organization), регионална је међународна организација настала на простору бившег СССР, која се базира на безбедносно-војној сарадњи. Генерални секретар ОДКБ је генерал-потпуковник Станислав В. Зас (ЗАСЬ Станислав Васильевич), представник Белорусије, који је на овој дужности од 1. јануара 2020. године, на период од три године. ОДКБ чине као пуноправне чланице: Русије, Белорусија, Казахстан, Јерменија, Киригистан и Таџикистан. Земље посматрачи су: Авганистан и Србија од 2013. године. Нове државе или потцијални кандидати, преговори су у току су: Египат, Индија и Иран. Оснивачки акт Договора о колективној безбедности формиран је 15. маја 1992. године, а 2. децембра 2004. године,

политиком војне неутралности. Република Србија као један од оснивача Покрета несврстаних, наставиће да развија односе са његовим чланицама. У складу са својим спољнополитичким приоритетима, нема намеру да мења посматрачки статус у Покрету несврстаних држава, али настоји да, у остваривању својих националних интереса, прагматично обезбеди своје присуство у њему, што сагледава као комплементарну димензију свог укупног спољнополитичког ангажовања.³³

3.2.1. Европска унија

Европске интеграције и чланство у ЕУ јесу национални интерес и стратешко опредељење Републике Србије. Национални интерес остварује се достизањем следећих циљева:

- обликовање модерног и развијеног друштва заснованог на заједничким европским вредностима које су део српског националног идентитета и историјског наслеђа;
- достизање унутрашње спремности за чланство у Европској унији;
- унапређење националне безбедности и одбране кроз процес европских интеграција.

Достизање унутрашње спремности Републике Србије за чланство у ЕУ јесте питање од посебног значаја за процес европских интеграција. Унапређење националне безбедности и одбране кроз процес европских интеграција доприноси пуноправном чланству Републике Србије у ЕУ. Она је чврсто опредељена да у оквиру процеса приступања доприноси заједничкој спољној, безбедносној и одбрамбеној политици ЕУ, те да се интегрише у концепте те европске политике. Република Србија подржава европске вредности и спољнополитичке циљеве изражене у основним документима ЕУ, као и главне смернице њеног спољнополитичког деловања које се заснивају на тим вредностима. Главне циљеве спољнополитичког деловања ЕУ, као што су поштовање међународног права и мултилатерализам у решавању безбедносних изазова и претњи са УН, Република Србија препознаје као своје и њима се руководи у спровођењу своје спољне и безбедносне политике. Учешће војних и цивилних капацитета Републике Србије у мисијама и операцијама УН и ЕУ представља важан елемент спољне политике. Тиме се даје конкретан допринос светској, европској и регионалној безбедности и поштовању међународног права и изражава спремност за унапређење међусобног поверења и поделу одговорности у суочавању са безбедносним изазовима. У складу са Споразумом о стабилизацији и придруживању и Преговарачким оквиром, Република Србија ће у периоду до приступања Европској унији наставити да постепено усклађује своју спољну политику са ставовима Европске уније, како би у тренутку чланства била у потпуности хармонизована са њеном спољном политиком.

Ради изградње модернијег и ефикаснијег система националне безбедности Република Србија анализираће и користити добру праксу држава чланица Европске уније. Такође, предузеће мере ради повећања интероперабилности са системима безбедности и одбране држава чланица Европске уније, а ради унапређења сопствених безбедносних способности и капацитета.³⁴ Споразум о стабилизацији и придруживању између Републике Србије и Европске уније је потписан 29. априла 2008. године. Република Србија је статус кандидата за чланство стекла 1. марта 2012. године, а по завршетку процеса ратификације у Народној скупштини Републике Србије, парламентима држава чланица Европске уније и у Европском парламенту, ступио је на снагу 1. септембра 2013. године. Након одлуке Европског савета од 28. јуна 2013. године започели су преговори о чланству.

Организација Уговора о колективној безбедности је добила статус посматрача, дакле правног лица и наддржавног тела у Генералној скупштини ОУН.

³³ Стратегија националне безбедности Републике Србије, „Службени Гласник Републике Србије“, 61/2019.

³⁴ Стратегија националне безбедности Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије“, 61/2019

Република Србија је, са своје стране образовала Преговарачки тим за вођење преговора, који координира и води процес придруживања, у складу са основом за вођење преговора, коју утврђује Влада.

Заједничка безбедносна одбрамбена политика је успостављена 1999. године као део Заједничке спољне и безбедносне политике ради јачања улоге ЕУ као важног актера на светској политичкој сцени. На тај начин спољна политика ЕУ постала је видљивија са њеним цивилно-војним ресурсима за реаговање у случају криза. Такође, овим је потврђен допринос ЕУ глобалној безбедности кроз развој форума мултилатералне сарадње и сарадње са другим међународним организацијама и посвећеност међународном праву. С тим у вези, ЕУ је у области управљања кризама покренула 27 различитих операција за управљање кризама, уз употребу политичких, дипломатских, економских, финансијских, цивилних и војних инструмената, што представља јединствен пример у свету. Спроводећи најзначајнији спољнополитички циљ, чланство у ЕУ, Република Србија је током 2011. године са Европском унијом потписала следећа два споразума:

1. Споразум између Републике Србије и Европске уније којим се успоставља оквир за учешће Републике Србије у операцијама Европске уније за управљање кризама и
2. Споразум између Републике Србије и Европске уније о безбедносним процедурама за размену и заштиту тајних података.

Оба споразума су ступила на снагу 1. августа 2012. године. Потписивањем наведених споразума створени су услови за учешће припадника ВС за остваривање међународне сарадње у области мировних операција, и то кроз учешће ВС у мировним операцијама под вођством ЕУ и у Борбеним групама ЕУ, за сарадњу са Европском одбрамбеном индустријом, као и кроз иницијативе за унапређење Заједничке безбедносне и одбрамбене политике. Учешћем у мировним операцијама ВС активно доприноси изградњи светског мира и безбедности. Такође, на овај начин Република Србија гради партнерски однос са ЕУ у области безбедности и одбране и остварује равноправну међународну сарадњу са државама чланицама ЕУ, чијем чланству и сама тежи.

Припадници ВС до сада су учествовали у неколико мисије под вођством ЕУ. Мисије су Мултинационална операција Европске уније, Војна операција поморских снага Европске уније у Сомалији и Мултинационална операција Европске уније у Републици Мали.

3.2.2. Програм партнерства за мир

Циљеви сарадње Србије и НАТО-а у области одбране под окриљем програма „Партнерство за мир“ (ПЗМ) јесу стварање услова за пружање подршке Алијансе и њених чланица у процесу реформе система одбране и изградње потребних способности ради очувања националних интереса Србије, као и успешног ангажовања ВС у изградњи и очувању мира у региону и свету. На тај начин даје се допринос спољној политици Републике Србије у процесу јачања међународног положаја и њеног активног учешћа у изградњи и очувању мира на регионалном и глобалном нивоу. Партнерство Републике Србије са НАТО израз је заједничког убеђења да се стабилност и безбедност на територијама држава чланица и партнера може постћи једино сарадњом и заједничким акцијама. Актуелни приоритети учешћа Србије у ПЗМ односе се пресвега на задатке који ће створити услове за успешан рад Мисије Републике Србије при НАТО-у, као и на ангажовање у расположивим механизмима програма ПЗМ. Сарадња под окриљем ПЗМ се из године у годину све више унапређује, чему је посебно допринео почетак имплементације Споразума о безбедности информација. Индивидуалним програмом партнерства Републике Србије и НАТО-а, који представља основу за

ангажовање у свим осталим расположивим механизмима програма ПЗМ, конкретизује се сарадња Републике Србије и НАТО-а, сходно Презентационом документу. У оквиру Процеса планирања и прегледа предвиђени су значајни капацитети Републике Србије за сарадњу са НАТО.³⁵

Односи Републике Србије и НАТО-а, а тиме и ниво остварене међународне сарадње, су резултат актуелних отворених питања и историјских догађаја. Однос је посебно сложен због тога што је према Резолуцији 1244 Савета безбедности Уједињених нација КФОР, под суштинским командовањем и руковођењем НАТО-а, једини гарант безбедности на простору Аутономне покрајине Косово и Метохија. Сарадња између Републике Србије и НАТО-а реализује се кроз Програм Партнерство за мир, сарадњу између ВС и КФОР и кроз рад Групе Србија-НАТО за реформу одбране.

Програм Партнерство за мир је покренут 1994. године и представља основ за билатералну сарадњу између НАТО-а и партнерских држава које у њему учествују. Основни циљ програма је унапређење међународне сарадње, изградња поверења и унапређење способности за очување мира и безбедности на добровољној и транспарентној основи. Активним учешћем у овој програмској иницијативи Организације северноатлантског уговора Република Србија остварује међународну сарадњу са другим државама и потврђује исказану жељу за јачање националне, регионалне и глобалне безбедности и стабилности и учвршћује своју међународну позицију као стабилизирајући фактор у региону и свету. Поред тога, учешће у Програму Партнерство за мир је у функцији приближавања ЕУ и међународне сарадње са том међународном организацијом, с обзиром да Република Србија кроз механизме овог програма имплементира општеприхваћене европске стандарде и потврђује посвећеност заједничким европским вредностима, гради добросуседске односе и исказује намеру да сва спорна питања решава мирним путем.

Потврду да је поуздан и одговоран партнер Република Србија је добила на самиту који је одржан 2014. године у Њупорту, када је по први пут учествовала на састанку у формату НАТО+24 партнера. Република Србија је позвана да приступи Програму Партнерство за мир на самиту у Риги 2006. године, а Председник Републике Србије је, у складу са одлуком Владе Републике Србије, 14. децембра 2006. године потписао Оквирни документ, чиме је Република Србија постала учесница ове иницијативе НАТО-А. Исказаном намером за учешћем у Индивидуалном акционом плану партнерства потврђена је могућност за интензивну сарадњу са НАТО, у складу са обостраним интересима. У овом тренутку искључена је могућност учешћа у Акционом плану за чланство, имајући у виду са једне стране, да је крајњи циљ учешћа у овом механизму чланство у НАТО, а са друге стране, да је Резолуцијом Народне скупштине Републике Србије о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије донета одлука о војној неутралности у односу на постојеће војне савезе до евентуалног расписивања референдума на којем би се донела коначна одлука по том питању.

Практичну међународну сарадњу са НАТО Република Србија остварује кроз Индивидуални програм партнерства и сарадње. Сваке године Србија из Менија партнерске сарадње бира семинаре, курсеве, конференције и вежбе и на тај начин изграђује свој Индивидуални програм партнерства и сарадње. Учешћем на одабраним активностима припадници Министарства одбране и ВС кроз практичне облике међународне сарадње стичу нова знања и вештине и имају прилику да размењују искуства са припадницима других армија. Носилац израде Индивидуалног програма партнерства и сарадње, као инструмента за остваривање међународне сарадње, у Републици Србији је Министарство спољних послова, а у његовој изради учествују и друга министарства и тела Републике Србије.

³⁵ Бела књига одбране, Медија центар одбране, Београд, 2010., стр. 137.

Програм за изградњу интегритета представља део пројекта којим НАТО потврђује посвећеност идеји јачања управљања сектором безбедности, реализује се у оквиру механизма Акциони план партнерства за изградњу институција одбране, а практично кроз посете и разне облике курсирања и усавршавања. Учешћем у раду комитета и радних група НАТО Република Србија доприноси међународној сарадњи са НАТО разматрањем питања која су од значаја за све државе чланице и partnere Организације северноатлантског уговора. Изграђујући и интензивирајући међународну сарадњу са НАТО, представници Републике Србије учествују у раду великог броја комитета и радних група који су отворни за partnere.

Учешћем у Процесу планирања и прегледа Република Србија достиже интероперабилност и имплементира стандарде које је прописала Савезничка команда за операције, а у циљу развоја оперативних и функционалних способности за извршење задатака команди, јединица и установа. Поред тога, Република Србија кроз овај механизам међународне сарадње са НАТО на транспарентан начин представља циљеве политике одбране, оружане снаге и буџетску политику у области одбране.

Један од најважнијих облика међународне сарадње представља упућивање припадника оружаних снага партнерских земаља на штабне позиције за Концепт оперативних способности, у оквиру НАТО командне структуре. ВС је кроз овај облик сарадње упутила једног официра на штабну позицију у Команду здружених снага Напуљ, учвршћујући тиме остварену међународну сарадњу са овом међународном организацијом. Учешћем у Индивидуалном акционом плану партнерства (Individual Partnership Action Plan-ИПАП) Република Србија кроз међународну сарадњу са НАТО-ом кроз двогодишње циклусе израђује Презентациони документ за учешће у овом механизму сарадње. Наведеним документом се међународна сарадња усмерава тако да служи као помоћ у реформи и модернизацији система одбране Србије, као и у областима које су везане за политичка питања, питања безбедносне политике, одбрамбеним и војним питањима, јавној дипломатији, науци, животној средини, планирању у ванредним ситуацијама, административним питањима и питањима заштите ресурса. ИПАП је усвојен у јануару 2015. године, чиме је постављена основа за даље планирање међународне сарадње. С тим у вези, у новембру 2019. године, Србија је окончала процедуру усвајања другог циклуса ИПАП с НАТО-ом за период 2019-2021.³⁶ Усвајање новог ИПАП-а представља још једну потврду узлазног тренда партнерства Србије и НАТО-а и ствара услове за наставак редовног и структурисаног дијалога о свим питањима од обостраног интереса. Као и први циклус ИПАП-а, а који је у протеклом периоду по оцени обе стране успешно имплементиран, нови документ концептарно је сагласно принципима ПЗМ, а то су добровољност, транспарентност и флексибилност. У вези са тим, Србија је у складу са својим циљевима и интересима, заједно са НАТО-ом, одредила приоритетне области у којима може да на најбољи начин унапређује партнерску сарадњу. Имајући у виду, да ИПАП представља највиши механизам сарадње НАТО-а са партнерским државама које немају аспирацију за чланство у Алијанси, усвојени документ за полазиште има јасно дефинисану политику војне неутралности Србије, чија је суштина одсуство жеље за приступање НАТО-у или било ком другом војном савезу у свету.

Преко Поверилачких фондова Партнерства за мир НАТО пружа финансијску и стручну подршку Републици Србији у областима које су од интереса за систем одбране, регионалну и глобалну безбедност. У марту 2005. године покренут је Поверилачки фонд намењен за реализацију пројекта уништавања залиха противпешадијских мина, са финансијским средствима од око 1,7 милион евра, које је донирало 12 држава, чиме се унапређује билатерална међународна сарадња. За извршну агенцију у спровођењу пројекта и тело преко којег ће се остваривати међународна сарадња одређена је НАТО Агенција за одржавање и снабдевање. Непосредна међународна сарадања остварена је преко

³⁶ http://www.mfa.gov.rs/sr/images/ipap/IPAP_2019-2021.pdf

Техничко-ремонтног завода у Крагујевцу и компаније „Прва искра“ из Барича, тако што је завод вршио уништавање мина делаборацијом, а компанија „Прва искра“ прераду из војног у привредни експлозив. Пројекат се реализовао током две године, а успешно је окончан у мају 2007. године, са укупно уништених око 1,4 милиона противпешадијских мина.

Правни оквир за сарадњу између ВС и КФОР представљају Резолуција Савета безбедности УН 1244 и Војнотехнички споразум. На основу ових докумената ВС и НАТО су кроз међународну сарадњу изградили партнерство на терену са заједничким задатком изградње мира и безбедности у зонама одговорности, са обе стране административне линије. Састанци између представника Републике Србије и НАТО, у складу са потписаним споразумима, одржавају се на локалном, координационом, командном, главном и високом нивоу. На састанцима се тежишно размењују информације о безбедности дуж административне линије, а обавља се и координација међународне сарадње, као и потврда и одобравање активности на терену.

3.2.3. Регионална сарадња

Допринос јачању регионалне стабилности и унапређење добросуседских односа јесте трајно опредељење Републике Србије. То подразумева свеукупно унапређење сарадње и стабилности у региону кроз инфраструктурно, трговинско и инвестиционо повезивање, како са чланицама Европске уније, тако и са потенцијалним кандидатима и кандидатима за чланство у овој организацији. Регионална стабилност и одговорно деловање унутар региона јесу првенствени и трајни интерес Републике Србије који ће наставити да се остварује кроз изградњу поверења и јачање економске и других облика сарадње са државама региона на партнерској основи. Економско и инфраструктурно повезивање у региону је од прворазредног значаја, јер се тиме оснажују капацитети региона и јача конкурентност на међународном плану. Тај циљ се остварује кроз бројне билатералне и мултилатералне видове сарадње на регионалном плану, што ће наставити да се чини несмањеним интензитетом, доприносећи очувању регионалне стабилности.

Активно се спроводи Споразум о подрегионалној контроли наоружања/Споразум из Фиренце 1996. (члан ИВ Анекса 1-Б Дејтонског споразума), који је имао кључну улогу у стабилизацији мира, успостављању поверења и унапређењу сарадње. Посебно је важно да стране овог Споразума наставе његову доследну примену након што је окончан процес преноса власништва у децембру 2015. године.³⁷ Међународна сарадња са земљама региона представља основу за унапређење мира и стабилности у региону и доприноси економском развоју и интеграцији читавог региона у ЕУ. Такође, регионалном сарадњом се унапређују билатерални односи између држава региона и стварају се услови за побољшање животног стандарда.

Европске интеграције и унапређење регионалне сарадње представљају спољнополитичке приоритете Републике Србије, која их остварује и кроз веома активно учествовање у раду регионалних иницијатива. За Министарство одбране Републике Србије, које потврђује чврсту опредељеност за још активније учешће у раду регионалних безбедносних иницијатива, оне представљају значајну подршку у процесу реформе система одбране.

Процес сарадње у Југоисточној Европи - ПрС ЈИЕ (Southeast European Cooperation Process - SEECP) покренут је, на предлог Бугарске, на састанку министара иностраних послова земаља ЈИЕ који је одржан 1996. године у Софији. Покренута је са циљем да се ЈИЕ трансформише у регион стабилности, безбедности и сарадње у складу са европским интеграционим токовима, а кроз

³⁷ Стратегија националне безбедности Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 61/2019.

унапређење међусобног дијалога и сарадње на свим нивоима и у свим областима од заједничког интереса. Србија се у пуном капацитету укључила у активности SEECP на Самиту у Скопљу одржаном у октобру 2000. године.

У раду SEECP у својству пуноправних чланова учествује једанаест држава: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Црна Гора, Грчка, Хрватска, Македонија, Молдавија, Румунија, Србија и Турска. Србија је председавала SEECP у периоду од маја 2011. до маја 2012. године.

Активности SEECP одвијају се на самитима шефова држава или влада, састанцима министара спољних послова, као и на нивоу политичких директора министарстава спољних послова земаља учесница ове иницијативе. На Самиту SEECP одржаном 11. маја 2007. године у Загребу, донета је одлука о успостављању функционалних веза између SEECP и Регионалног савета за сарадњу (RCC), при чему ће Процес наставити досадашњу улогу форума за политички дијалог и усмеравање сарадње земаља учесница, а Секретаријат RCC, са седиштем у Сарајеву ће служити као оперативна подршка Процесу сарадње.

Регионални савет за сарадњу- PCC (Regional Cooperation Council - RCC) наследник је Пакта за стабилност у Југоисточној Европи (ПС ЈИЕ), регионалне иницијативе настале 1999. године. Одлука о оснивању PCC, приоритетима и динамици припреме оснивачких докумената утврђена је на заседању Регионалног стола ПС ЈИЕ у Београду маја 2006. године. Целокупан процес дефинисања нове концепције регионалне сарадње одвијао се оквиру ПС ЈИЕ и Процеса сарадње у ЈИЕ (ПрС ЈИЕ) уз активно учешће Европске комисије и једног броја заинтересованих донатора. На Самиту ПрС ЈИЕ у Загребу, 11. маја 2007. године., усвојен је Статут PCC и одређено да седиште његовог секретаријата буде у Сарајеву. Двогодишњи процес трансформације ПС ЈИЕ у PCC званично је завршен инаугуралним састанком PCC 27. фебруара 2008. године у Софији. PCC чине једанаест земаља учесница у ПрС ЈИЕ (Албанија, БиХ, Бугарска, Грчка, Хрватска, Македонија, Молдавија, Румунија, Србија, Турска и Црна Гора), УНМИК у име Косова у складу са резолуцијом СБУН 1244, ЕУ коју представља Тројка - председавајући Савета ЕУ, Комисија и Секретаријат Савета, Европски парламент, као и одређен број земаља и институција које ће и даље активно подржавати регионалну сарадњу у ЈИЕ. Рад PCC спроводи се у шест приоритетних група: економски и социјални развој; енергетика и инфраструктура; правосуђе и унутрашњи послови; сарадња у сектору безбедности; јачање људског потенцијала и парламентарна сарадња, као „кровна“ тема, која је укључена у све поменуте приоритете.

Процес сарадње министара одбране земаља Југоисточне Европе (Southeastern Europe Defense Ministerial Process – SEDM) покренут је на предлог Сједињених Америчких Држава 1996. године, са намером јачања сарадње земаља ЈИЕ и САД на плану одбране. Основни циљ SEDM је интензивирање разумевања и политичко-војне сарадње у ЈИЕ ради јачања стабилности и безбедности у региону. Чланице SEDM су: САД, Грчка, Италија, Турска, Словенија, Румунија, Бугарска, Хрватска, Албанија, Украјина, Македонија, Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија, док Грузија и Молдавија, имају статус посматрача.

Влада Републике Србија, на седници одржаној 10. јуна 2010. године, донела је закључак о приступању Споразуму о оснивању Координационог комитета у оквиру процеса SEDM. Усвајањем поменутог закључка, Република Србија завршила је националну процедуру коју предметни споразум предвиђа за ступање у пуноправно чланство у оквиру процеса SEDM. SEDM нема сталну структуру, тј. нема оснивачку повељу нити стални секретаријат. Механизми сарадње унутар SEDM су министарски састанци, састанци Координационог комитета (SEDM-CC), састанци Комитета за војно-политичко управљање (PMSC) и састанци заменика начелника генералштабова држава SEDM.

Одлуке донете на састанцима министара одбране земаља чланица SEDM представљају смернице у даљем ради иницијативе и до сада су генерисале разноврсне консултације, вежбе и пројекте који су изградиле ефикасну сарадњу међу земљама ЈИЕ у области одбране и ојачале интероперабилност партнерских оружаних снага са НАТО. Комитет за политичко војно управљање (Politico Military Steering Committee – PMSC) представља управљачко тело за Мултинационалне мировне снаге ЈИЕ (Multinational Peace Force Southeastern Europe – MPFSEE) и њихову оперативну компоненту у виду бригаде за очување мира у ЈИЕ (Southeastern Europe Peacekeeping Brigade – SEEBRIG).

Министарство одбране Републике Србије узело је учешће на свим министарским састанцима, састанцима Координационог комитета и састанцима заменика начелника генералштабова земаља SEDM од 2006. године.

Форум за помоћ земљама ЈИЕ (South East Europe Clearinghouse – SEEC) је регионална безбедносна иницијатива покренута 2004. године на предлог Републике Словеније и Команде оружаних снага САД за Европу. Циљ SEEC је остваривање боље координације донатора у пружању помоћи земљама из региона ЈИЕ. Састанци на нивоу регионалних помоћника министра одбране уведени су 2007. године. Замишљени су као механизам којим би земље партнери SEEC (Албанија, БиХ, Македонија, Србија, Хрватска, Црна Гора и Словенија) идентификовале и међусобно усагласиле предлоге за формирање регионалних центара, а донатори ефикасније усмерили помоћ. Одлучено је да се састанци помоћника министара у оквиру Форума организују једном годишње, а ванредно по потреби.

Република Србија као свој допринос изградњи поверења и сарадње у региону партнерима нуди капацитете који су препознати и признати не само на регионалном нивоу: Центар АБХО, Војномедицинска академија, База "Југ", Центар за мировне операције, Центар за уништавање муниције и наоружања ТРЗ Крагујевац и Центар за узгој паса и обуку водича паса и Нишу. Заједничком изјавом министара одбране чланица Форума за помоћ земљама ЈИЕ о формирању три регионална центра, која је потписана 2009. године, Центар за усавршавање кадра АБХО (ЦУК АБХО) у Крушевцу, Центар за мировне операције БиХ (PSOTC) у Бутмиру и Медија центар у Скопљу декларисани у регионалне центре.

Америчко јадранска повеља – A5 (the US /Adriatic Charter). По угледу на Америчко-балтичку повељу (Литванија, Летонија и Естонија), МИП-ови Албаније, Македоније и Хрватске потписали су са САД у Тирани 2003. године Повељу о партнерству (Америчко-јадранску повељу), у циљу унапређења сарадње на плану евроатлантских интеграција. Потписивању Повеље претходила је Декларација МИП-ова Албаније, Хрватске и Македоније, усвојена на састанку у Дубровнику, марта 2003. године, којом се потврђује опредељење за пуноправно чланство у Алијанси и пуну имплементацију Акционог плана чланства (Member Action Plan - MAP). У Повељи се истиче трајан интерес САД за независност, територијалну целовитост и безбедност Албаније, Хрватске и Македоније, као и подршка њиховим тежњама ка пуној интеграцији у евроатлантску заједницу. Република Србија има статус посматрача у А5.

Конференција начелника генералштабова балканских земаља успостављена је на иницијативу Грчке и Турске 2006. године. Чињеница да су две земље које имају крупна отворена питања спремне да сарађују на пољу одбране на регионалном нивоу, даје додатни квалитет у регионалном приступ решавања потенцијалних проблема. У складу са договорима две земље, први састанак начелника генералштабова балканских земаља одржан је у Солуну 2007. године. На њему су присуствовали начелници генералштабова Албаније, БиХ, Бугарске, Црне Горе, Грчке, Македоније, Србије, Румуније, Турске и Хрватске. Том приликом усаглашаван је докуменат „Terms of reference“ који је

дефинисао задатке, овлашћења и моделе рада Иницијативе, или како се у наведеном документу користи термин „Форум“. Приступни докуменат „Terms of reference“ потписан је маја 2007. године у Бриселу, током састанка Војног комитета НАТО на нивоу начелника Генералштабова.

Форум ради кроз две подгрупе (Подгрупа за обуку, образовање и вежбе и Подгрупа за асиметричне претње) и рад Координационе групе. Ове групе/подгрупе чине представници земаља чланица Форума. Њихов задатак је да припремају сваки наредни скуп начелника генералштабова односно да прате реализацију задатака са претходних састанака и начелницима генералштабова предлажу нове задатке, односно мере за побољшање рада Форума. Циљ Форума је да разматра и јача моделе војно-војне сарадње балканских држава као одговоре на све безбедносне изазове, ризике и претње. Суштину активности Форума чине обука и образовање, односно активности у којима се заједнички стиче захтевани ниво интероперабилности који омогућава заједничко деловање у најразличитијим ситуацијама. Акценат је посебно дат сарадњи у супростављању и спречавању ситуација које су изазване природним непогодама јер су се управо ове земље у последње време суочиле са врло озбиљним проблемима те врсте.

3.2.4. Мултинационалне операције

Кроз учешће војних и цивилних капацитета у мултинационалним операцијама (у даљем тексту МнОп) и мисијама УН, ЕУ и Организације за европску безбедност и сарадњу, Република Србија унапредиће свој положај поузданог партнера у међународним односима, интероперабилност система националне безбедности и одбране са другим државама и успоставити нова партнерства. Такође, развија способности за интегрисан приступ решавању међународних конфликта, што обухвата и учешће у цивилним мисијама управљања кризама. Поштовање међународног права и унапређење међусобног поверења је од посебног значаја за Републику Србију и њене интересе. Србија тежи активној афирмацији поштовања међународног права, укључујући и питање услова за чланство у међународним организацијама. Њено опредељење је да активно учествује у међународним мултилатералним форумима из области контроле наоружања, те да настави са доследним спровођењем норми у области непролиферације оружја за масовно уништење и да ради на даљем јачању својих националних капацитета и унапређењу регулативе у тој области. Такође, залаже се за транспарентну безбедносну политику, немешање у унутрашња питања суверених држава, као и јачање и одрживост међународног правног поретка. МнОп обухватају мисије и задатке ван граница Републике Србије у очувању националне, регионалне и глобалне безбедности и мира у свету. Врсте МнОп су:

- 1) операције очувања, одржавања и изградње мира у свету,
- 2) операције спречавања сукоба и успостављање мира,
- 3) заједничке одбрамбене операције у складу с прописима о одбрани,
- 4) операције пружања помоћи у отклањању последица међународног тероризма и терористичких напада већих размера и
- 5) учествовање у хуманитарним операцијама у случају природних, техничко-технолошких и еколошких несрећа већих размера и пружање помоћи у кризним ситуацијама.

Цивилно-војна сарадња, за коју се уобичајно сматра да се примењује претежно у МнОп ван своје територије, не одговара у потпуносит мисији и употреби ВС. Полазећи од потребе ВС за дневним контактима с цивилним актерима, од дела одбрамбених припрема до помоћи цивилним органима власти у случајевима природних катастрофа и техничко-технолошких несрећа, као и припреме и

учешће у мировним операцијама цивилно-војна сарадња у ВС, у окиру својих надлежности, одговорна је за све три мисије ВС и представља веома рационално решење. Полазиште за посебно поимање цивилно-војне сарадње лежи у чињеници да мала земаља као што је Србија нема права да развија цивилно-војну сарадњу само за мировне операције, обзиром да постоји потреба за заједничким ангажовањем војних и цивилних ресурса на сопственој територији. То се пре свега односи на припадне непогоде и техничко-технолошке несреће³⁸

Правни основ учешћа у мултинационалним (мировним) операцијама (документа на којима се заснива учешће у операцијама ван граница Републике Србије):

- Устав Републике Србије ,
- Закон о одбрани,
- Закон о Војсци Србије ,
- Закон о употреби ВС и других снага одбране у МнОп ван граница Р. Србије,
- Стратегија националне безбедности Р. Србије,
- Стратегија одбране Р. Србије,
- Подзаконска акта из области мултинационалних (мировних) операција.

МнОп су активности које се предузимају у оквиру система колективне безбедности и система колективне одбране, у складу с међународним правом и потврђеним међународним уговорима. У зависности од циља, делови ВС могу учествовати у следећим МнОп:

- операције очувања, одржавања и изградње мира;
- операције спречавања сукоба и успостављања мира;
- заједничке одбрамбене операције, у складу с одлукама надлежних државних органа;
- операције пружања помоћи у отклањању последица међународног тероризма и терористичких напада већих размера;
- хуманитарне операције.

У току извођења операције, национални контингент се ставља у оперативну надлежност команди мултинационалних снага. МнОп, у зависности од мандата СБ УН и мисије, могу бити борбене или неборбене. За припрему припадника МО и ВС који се упућују у МнОп, као и прећење њиховог ангажовања у мисијама под окривљем УН и ЕУ надлежан је Центар за мултинационалне операције Генералштаба ВС. Центар за мировне операције је јединица непосредно потчињена Здруженој оперативној команди Генералштаба ВС намењена за обуку, избор, опремање, припрему и упућивање појединаца и јединица из МО и ВС у МнОп ван граница Републике Србије. У саставу Центра за мировне операције су Одељење за људске ресурсе, Одељење за оперативно-штабне послове, Одељење за обуку, Одељење за подршку и Група за финансије. Центар за мировне операције је пуноправни члан Европске асоцијације центара за обуку за мировне операције (*European Association of Peace Operations Training Centers-EAPTC*) и Међународне асоцијације центара за обуку за мировне операције (*International Association of Peacekeeping Training Centers-IAPTC*).³⁹

У 5 мултинационалних операција под покровитељством УН-а и 4 МнОп ЕУ ангажовано је 281 припадник ВС (Табела 1).⁴⁰

³⁸ Проф. Др Зоран Јефтић, Основе цивилно-војних односа, Факултет безбедности, 2014, стр. 123.

³⁹ http://www.vs.rs/sr_cyr/jedinice/vojska-srbije/generalstab/zngs/zdruzena-operativna-komanda/centar-za-mirovne-operacije

⁴⁰ Исто.

Преглед ангажовања припадника ВС у МнОп		
МнОп	Број лица	Састав
UNIFIL Либан	177	Штабни официри, припадници пешадијске чете и вода за заштиту снага
MINUSCA Централноафричка Република	77	Заменик команданта сектора Запад, војни посматрачи, штабни официри, особље војне болнице другог нивоа
UNFICYP Кипар	3	Штабни официри
MONUSCO ДР Конго	1	Штабни официр
UNTSO Блиски исток	1	Војни посматрач
EUTM RCA Централноафричка Република	7	Саветник команданта мисије за дедицинска питања и медицински тим
EUTM Somalia Сомалија	6	Шеф санитетске службе у мисији и санитетски тим
EU NAVFOR Atalanta Сомалија	6	Штабна група у Оперативној команди, штабни официр на борду Команди снага
EUTM Mali Мали	3	Медицински тим
Укупно	281	

Табела 1. Преглед ангажовања припадника ВС у МнОп

4. ВОЈНА ДИПЛОМАТИЈА

4.1 Појам дипломатије

Дипломатија у модерном облику најчешће се везује за Северну Италију у доба ране Ренесансе, када су у XIII веку, успостављене прве амбасаде. Водећу улогу играо је град-држава Милано на челу са Франческом Сфорза који је успоставио прве амбасаде у другим градовима-државама у свом региону. Од овог времена датира и пракса да амбасадори предају акредитивна писма шефу државе код које су акредитовани. Из Италије ова пракса се ширила на остали део Европе. На Бечком конгресу 1815. регулисан је систем перманентне дипломатије и успостављен је међународни систем рангирања дипломатских представника.

С`обзиром на критеријуме за анализу разликујемо неколико врста дипломатије: *билатерална* – међународни однос две државе и *мултилатерална* – међународни однос више држава, *стална* – отварање и постојање сталних дипломатских мисија и *ad hoc* – повремене или специјалне мисије у међународним односима, *самит* дипломатија – подразумева дипломатију на највишем врху у којој учествују шефови држава или Влада, *посредничку* – неутрално посредовање између сукобљених страна у циљу решења проблема (шатл дипломатија) и на крају, нама за ову тему посебно интересантна је *војна* дипломатија.⁴¹

Задаци које држава себи поставља у спољнополитичком деловању као и њена економска моћ директно су повезани са структуром дипломатско-конзуларних представништава па тако озбиљне државе света при својим мисијама имају и Биро војног аташеа. Према томе, војна дипломатија постоји и као организациони део и „као делатност и вештина и у оквиру и ван опште дипломатије и за предмет има војне односе са елементом иностраности“.⁴²

Јавна дипломатија, датира с почетка шездесетих година двадесетог века и у почетку је коришћен као термин којим се дефинише мисија Информативне агенције САД (USIA) и оригинално представља блажи облик пропаганде. Она превасходно представља скуп планских и усмерених активности које предузимају државе или мултинационалне организације, фокусираних на јавно мњење других држава или социјалних група, са циљем промовисања жељених вредности и идеја. Подразумева, не само обликовање порука које земља или мултинационална организација жели да пошаље, већ и њихову анализу и изналажење начина за адекватно преношење. Краткорочно, представља утицај на размишљање (јавно мњење) да би се остварила подршка државним интересима и политици (фокус на теме/питања), дугорочно, промовише дијалог, размену идеја, изградњу индивидуалних и институционалних односа, примаран фокус на вредностима (систем вредности), подразумева ангажовање званичних институција и представника, НВО, културе, образовања, приватни сектор. Тајна дипломатија, подразумева контакте и договоре дипломата или политичара без присуства јавности. Користи се у приликама када се процени да би јавни наступи могли компромитовати успех иницијативе или осујетити достизање постављеног циља. Веома често се користи паралелно са јавном дипломатијом и према неким теоретичарима није временски и просторно ограничена.

Шатл дипломатија, подразумева акцију треће стране у медијацији страна које не могу да пронађу заједничко решење. Начелно обухвата више одвојених сусрета медијатора са конфронтираним странама којом приликом се преносе ставови и покушава да пронађе минимум сагласности и интреса.

⁴¹ Н. Аврамовић, Дипломатско и конзуларно право, Нови Сад, 2006., стр. 15-17.

⁴² Исто, стр.18

Приликом медијације дипломате посредничке стране имају велику фреквенцију кретања те отуда потиче и сам назив (shuttle). Термин је први пут примењен 1973. године у описивању напора америчког дипломате Хенрија Кисинџера при смиривању тензија између Египта, Сирије и Израела у „Јон Кипур“ рата. Након прве примене термина, у протеклом периоду шатл дипломатија је имала значајну примену, а неки од примера су: синајски споразум (1975. године између Израела и Сирије), преговори о обустави непријатељстава између Израела и Хезболаха 1996. године под руководством америчког Државног секретара Ворена Кристофера, ангажовање Ричарда Холбрука током кризе у бившој Југославији и ангажовање америчког дипломате Метјуа Нимица у спору између Грчке и Македоније у вези употребе имена „Македонија“.

Спортска (Пинг – понг) дипломатија, подразумева коришћење спортиста у циљу промовисања идеја и отопљавања односа између земаља које немају адекватну комуникацију на нивоу дипломатских и политичких тела. Примењује се веома често кроз националне или интернационалне асоцијације појединих спортова. Датира још из времена Олимпијских игара у античкој Грчкој, када су сва непријатељства прекидана у време одржавања игара. Термин „пинг – понг“ дипломатија је први пут употребљен почетком седамдесетих година двадесетог века када је амерички национални стонотенисерски тим позван да гостује у Пекингу (1971. год). Последица Успешног сусрета двеју репрезентација била је, две године касније, посета америчког председника Ричарда Никсона Пекингу. Економска дипломатија, представља скуп планираних и усмераваних активности којима националне владе са различитим интересима покушавају да контролишу и утичу на економска кретања (тржишта) друге земље или региона, ради остварења сопствених политичких, економских и безбедносних интереса.

Војна дипломатија, установљена је у оригиналном смислу почетком деветнаестог века упућивањем француског официра у састав амбасаде у Бечу. Подразумева активности државних органа на реализацији специфичних задатака сарадње у области одбране.

4.2 Војна дипломатија

Војна дипломатија, настала је процесом који су детерминисали развој међународних односа и национални интереси. Војна дипломатија је постала реалност почетком 19. и развијала се све до почетка 21. века. Тада су међународни односи постали битно дургачији у односу на претходна два века и створени су услови да војна дипломатија добије квалитативно другачија обележја која превазилазе искључиво војну проблематику. Тако војна дипломатија, увећањем обима делатности, добија и ново термилошко одређење, одбрамбена дипломатија.⁴³ Дефинисање одбрамбене дипломатије је отежано, због тога што постоји дуализам у приступу њеном појимовном одређивању. Неки аутори сматрају да је реч о војно дипломатији у савременим условима, а други да је одбрамбена дипломатија ширира по обиму у односу на војну. Одбрамбена дипломатија је синоним за савремену војну дипломатију као, донекле, специфичну грану опште дипломатије која се бави војно-политичким и безбедносним аспектима међународних односа.⁴⁴

Дипломатије одбране представља мирну примена државних ресурса широког спектра одбране, у сврху развоја корисних билатералних и мултилатералних односа. Она не укључује борбене или противпобуњеничке операције, али обухвата друге одбрамбене активности као што је међународна размена војног и цивилног особља, посете ратних бродова и борбених авиона, висок ниво посета (министри одбране и високи званичници система одбране), обука и војне вежбе, реформе система

⁴³ Вељко Благојевић, Србија и изазови одбрамбене дипломатије, Мдија центар одбрана, Београд 2017, стр.44 -

⁴⁴ Милан Карагаћа, „Одбрамена дипломатија“, Антологија текстова са Школе реформе сектора безбедности, Други и допуњено издање, ISAC Fond, Београд, 2007, стр. 196.

безбедности, регионални форуми у области безбедности и одбране (нпр. форум Халифакс, инхенска конференција, дијалог Шангри-ла) или штабни разговори на билатералној основи.⁴⁵

Међутим, дипломатија одбране подразумева много шире активности. Током периода хладног рата, САД и бивши СССР војну сарадњу заснивале су на продаји НВО, обуци и школовању војног особља, првенствено савезничких држава. Данас војна сарадња и помоћ доприносе изградњи добрих односа са државама, бившим или потенцијалним непријатељима, што се најсликовитије може видети кроз заједничку војну сарадњу САД са Русијом и Кином и билатералну војну сарадњу бивших југословенских република.⁴⁶

Дефиниција одбрамбене дипломатије у свету су бројне, али су све оне, у суштини, одраз интереса и потреба субјеката који су из створили. Тако британска дефиниција представља очигледан пример таквих мера. Одбрамбена дипломатије треба да обезбеди снаге које ће успешно реализовати разноврсне активности Министарства одбране на спречавању непријатељства, изградњи и одржавању поверења и помоћ у развоју демократских оружаних снага и на овај начин допринесу превенцији и решавању конфликта.⁴⁷

С друге стране дефиниција одбрамбене дипломатије Крељевине подразумева различите међународне активности, засноване углавном на дијалогу и сарадњи, које билатерално реализује Министарство одбране, са савезницима, партнерима и дургим пријатељским државама ради постизања циљева одбране политике у подршци спољне политике Шпаније.⁴⁸

У општем смислу, Војна дипломатија се може дефинисати као вештина и средство општења између институционализованих субјеката међународног права у области одбране и безбедности. Војна дипломатија не разликује се много од опште дипломатије у контексту смисла које укључују посете, састанке, размену, преговоре, учешће на међународним конференцијама, потписивање уговора и размена дипломатских докумената. Разлика је у томе што све набројане активности у основи воде униформисана лица или цивилна лица у министарству одбране а садржај мора бити војно оријентисан.⁴⁹

У контексту изречених дефиниција дипломатије, појам дипломатије одбране има готово сличне аспекте деловања. То је, пре свега, широк спектар билатералних и мултилатералних међународних активности заснован на дијалогу и сарадњи са министарствима одбране савезничких, партнерских и других пријатељских држава које имају заједнички циљ-унапређење достигнућа циљева политике одбране и иностране политике у целини.⁵⁰

Термин војна дипломатија био је и још увек представља синоним за улогу војног аташеа.⁵¹ Први војни изасланици су били, по правилу официри копнене војске али се временом (шездесете године деветностог века) указала потреба за установљавањем изасланика видова. Пред почетак Другог светског рата долази до наглог пораста броја војних изасланика у Европи и правог војнообавештајног рата између Савезника и сила Осовине што је претходило ескалацији непријатељстава. Прва војнодипломатска мисија Србије отворена је 1891. године када је упућен војни представник у Истамбул. Почетком двадесетог века Србија је имала девет акредитованих војних изасланика у европским државама док је у Београду било задејствовано дванест страних војних мисија. Посебан

⁴⁵ www.definition-of.com/Defence%20diplomacy 21.03.2013.

⁴⁶ пуковник Александар Миленковић, Војно дело 1/2015, стр. 126.

⁴⁷ Ministry of Defence, Defence Diplomacy, Policy Paper, Paper No1,p.4.

⁴⁸ Defence Diplomacy Plan, Ministry of Defence of Spain, 2012, p. 18.

⁴⁹ Dr. Rajeswari Pillai Rajagoplan, „Military Diplomacy: The Need for India to Effectively Use In Its Conduct of Diplomacy”, p. 1.

⁵⁰ пуковник Александар Миленковић, Војно дело 1/2015, стр. 127.

⁵¹ Timoty Shea, „Transforming Military Diplomacy” Joint Force Quarterly, Issue 38, 3rd Quarter 2005, p. 49-52.

замах у раду војна дипломатија је имала шездесетих и седамдесетих година двадесетог века, када је остварена сарадња са чланицама НАТО и Варшавског савеза али и са многим земљама чланицама покрета Несврстаних.

Деведесетих година долази до редукције броја војних изасланика али и до квалитативно другачијем приступу и организовању рада војнодипломатске службе. Тежиште је померено на међународну војну и војнекономску сарадњу, на рачун војнообавештајне активности. Савремена војна дипломатија подразумева и сарадњу војнообавештајних служби у циљу супротстављању изазовима асиметричног ратовања. Изасланства одбране реализују дипломатску функцију у области одбране и надлежна су за представљање и заштиту интереса Министарства одбране Републике Србије и ВС у иностранству. Изасланства одбране извршавају своје задатке у складу са законима и Бечком конвенцијом о дипломатским односима. У овом тренутку, у функцији су 24 изасланства одбране.⁵² На принципу нерезиденцијалне акредитације покривено је још десет држава (Канада, Норвешка, Словачка, Чешка, Словенија, Казахстан, Азербејџан, Украјина, Кипар и Шпанија).⁵³

4.3 Врсте и функције војне дипломатије

Дипломатска функција у области одбране извршава се у изасланствима одбране, у складу са законима и Бечком конвенцијом о дипломатским односима. Војна дипломатија има два основна задатка: придобити стране владе за сопствену политику, односно за реализовање економских, политичких и војних интереса на територији једне државе или у региону и заштитити сопствену територију, безбедност грађана и економију од страног штетног утицаја, односно обезбедити услове за неометан развој сопственог друштва. Војна дипломатија реализује се путем привремених и сталних војно дипломатских тела, која се састоје од војно дипломатских, војностручних и помоћних органа. Многе земље, због економичности извршиле су спајање дела надлежности појединих органа, али тако да највиши, војно дипломатски, орган може извршавати део задатака из надлежности помоћних органа, док помоћни органи ни у ком случају не могу обављати никакве задатке из делокруга обавеза војно дипломатских и војно стручних органа осим техничке и административне обраде.

Да би се обезбедиле важне политичке позиције државе као и да би се реализовала њена спољна политика применом дозвољених средстава дипломатска представништва су изградила своју сопствену организацију али су установила и своје сопствене функције. Сматра се да је реч „функција, латинског порекла и да означава вршење службе, односно вршење неке дужности“⁵⁴. На први поглед може се чинити да су функције дипломатије исто што и њени задаци, јер се дипломатски послови могу вршити, односно обављати и извршавањем задатака, па се као логично питање поставља каква је разлика између та два појма функције и задатка? „Функција се не може одвојити од задатака, али комплементарно обједињује све задатке које извршава војнодипломатска мисија и који јој се могу поверити“⁵⁵. Са друге стране задаци су бројнији, конкретнији и увек се постављају извршно, док се функције свode на глобално уоквирење тих задатака који се могу али и не морају извршити. Дакле функције су оквирни задаци који не улазе дубље у начин њиховог извршења а чијим обављањем одређена служба остварује своје коначне циљеве.

⁵² У четири државе у саставу изасланстава налазе се изасланик и помоћник изасланика одбране (Сједињене Америчке Државе, Велика Британија, Немачка и Русија). Остала изасланства у свом саставу имају изасланика (суседи - Хрватска, Мађарска, Румунија, Бугарска, Северна Македонија, Босна и Херцеговина; европске земље - Француска, Италија, Аустрија, Грчка, Белгија, Турска, Пољска и Белорусија; Азија - Кина, УАЕ, Израел и Иран; Африка - Египат и Алжир).

⁵³ <http://www.voa.mod.gov.rs/sr/organizacija/izaslanstva-odbrane>

⁵⁴ Вујаклија Милан, Лексикон страних речи и израза, Београд: Просвета, 2004, стр. 958

⁵⁵ Зечевић Милан, Војна дипломатија, Београд: Војноиздавачки и новински центар, 1990, стр. 127-128.

Део задатака војне дипломатије се реализује преко других ресорних министарстава, али и преко научно-истраживачких установа из области друштвених наука, односно међународних односа, појединаца или група из састава одговарајућих међународних организација или савеза и невладиних организација. Већина земаља, пре свега развијених, ради остваривања циљева и заштите сопствених интереса, све више укључују своје оружане снаге у спољнополитичке активности и то не само у рату него и у време мира. Због тога у документима од стратегијског значаја оружане снаге дефинишу као инструмент спољне политике. Овакав став, примењен у пракси, подразумева употребу оружаних снага за:

1. Показивање силе (Бела књига, проспектни материјал и други медији),
2. Демонстрацију силе (вежбе и маневри, покрети јединица и др.),
3. Претњу употребом силе (званична соопштења, изјаве појединих политичких и војних руководиоца, експерата, аналитичара и сл.) и
4. Употребу (ограничену) силе.

Најупечатљиви примери употребе оружаних снага у реализацији циљева спољне политике су у имплементацији тзв. дипломатије топовњача (*Gunboat Diplomacy*), дипломатије принуде (*Corrective Diplomacy*) и превентивне дипломатије.

Дипломатија топовњача, термин потиче из периода тзв. „Опијумског рата“ када су Кинези спречавали Британце да увезу опијум у Кину, а Британци су послали бродове (топовњаче) и блокирали улаз у реку Јангце. Рани облик употребе „Дипломатије топовњача“ представља „Показивања застава“ (*Blowing the flag*), које подразумева благо показивање могуће употребе силе.

Дипломатија принуде, често је користе велике силе да би показале моћ или доказале да нису слабе. Аспекти употребе дипломатије принуде су:

- Хуманитарни, (заштита цивила, спречавање етничког чишћења),
- Легални- суштина је пронаћи и одбранити легални аспект рата,
- Преговарачки - преговарање пре и после рата. (Рамбује, Војнотехнички споразума (ВТС) Куманово 1999. год, Резолуција Савета Безбедности (РСБ) 1244.),

Дипломатија принуде је први пут јавно промовисана у Вијетнамском рату када је Пентагон користио дипломатију принуде са циљем да се обезбеди потребно време за припрему рата.

Превентивна дипломатија, основни принципи превентивне дипломатије су: сарадња, консултације и преформулисање ставова. Политичка опција представља потребу да се конфликт спречи преговорима, без инсистирања на сукобу. Превентивна дипломатија није само идеолошки избор већ се заснива на тврдњи : „Политика је реалност!“. Представља изналажење могућности решења криза без сукоба. Начелно почиње раном забринутошћу, затим следи упозорење. Уколико друга страна одбија да буде кооперативна онда се најчешће прибегава ангажовању треће стране ради убеђивања. Основни захтев/циљ: решити проблем, обезбедити могућност превентивног деловања, разумевање проблема, жеља да се реши, шанса за мирно решење, подела трошкова (више страна у преговорима, разумети последице плаћања веће цене од постојеће), нови бенефит и- подршка притиска домаће јавности (домаћа база превентивне дипломатије). Крајњи циљ: спречити сукоб или обезбедити његову трансформацију у мирно решење. Увек постоји питање: „шта је превенција?“ и „када деловати превентивно?“ (примери из новије историје Сомалија, Руанда, Балкан).

Контрола подршке као превентивна дипломатија, представља једну од главних метода за одржавање регионалне и глобалне стабилности. У време Хладног рата контрола подршке је била симбол дефиниције моћи суперсиле. Основни циљ, је да се рат учини што мање могућим, посебно у нуклеарној сфери. Аспекти примене: међународни механизам УН, ОЕБС, контрола

нуклеарног/конвенционалног наоружања, регионални и подрегионални споразуми о ограничавању наоружања (Дејтонски споразум, механизам контроле страна у сукобу РХ, БиХ, Србија а сада и Црна Гора).

Основне функције Војнодипломатског представништва (Бечка Конвенција)⁵⁶:

- представљање државе која акредитује код државе код које се акредитује;
- заштита интереса државе која акредитује у држави код које се акредитује у границама које допушта међународно право;
- преговарање са владом државе код које се акредитује;
- обавештавање свим дозвољеним средствима о условима и развоју догађаја у држави код које се акредитује и подношење извештаја о томе сопственој влади;
- унапређење пријатељских односа и развијање привредних, културних и научних односа између државе која акредитује и државе код које се акредитује.

У начелу функције војне дипломатије прокламоване Бечком конвенцијом могу се представити на следећи начин: реализација стручно-функционалних задатака (билатерална, мултилатерална војна сарадња), извршавање обавештајних задатака (прикупљање и достављање података), реализација протоколних обавеза. Међународни односи у области одбране су део спољно-политичких односа и у периоду мира обухватају широк спектар могућности од сарадње до притисака. Земља се опредељује за наведене могућности у зависности од: изазова, ризика и претњи којима је изложена, стања и динамике међународних односа, властитог међународног утицаја, економске и војне моћи.

Војноекономска дипломатија је сегмент и војне и економске дипломатије истовремено. Њен предмет је широки спектар спољноекономских активности повезан са производњом наоружања и војне опреме (војноиндустријски комплекс).⁵⁷ Војно економска представништва се баве пословима војне економске дипломатије. Предмет војне економске дипломатије је широк спектар спољноекономских активности, повезаних са војноиндустријским комплексом дате земље. Посленици војне економске дипломатије се баве извозом и увозом оружја, борбених средстава и војне опреме, питањима производно-техничке и технолошке сарадње у војноиндустријском комплексу, пословима војног реекспорта, сервисирањем наоружања и војне опреме, питањима организације школовања војних специјалиста и војних старешина. У земљама захваћеним грађанским ратом или које представљају опасност по општу безбедност и стабилност у свету или у региону у којем се налазе, међународна заједница прописује посебан режим увоза, извоза оружја, борбених средстава и војне опреме (увођење ембарга или санкција међународног карактера).

Реализација стручно-функционалних задатака обухвата широк спектар активности на реализацији Плана међународне војне сарадње (МВС), реализује се кроз:

- министарске посете,
- посете на високом нивоу (посете начелника ГШ, државних секретара, помоћника министра одбране),
- размене радних група, експертски разговори,
- школовање и усавршавање у иностранству,
- заједничке вежбе и статус посматрача на вежбама,
- заједничка обука и учешће у мировним операцијама,
- размена обавештајних података,

⁵⁶ Бечка конвенција о дипломатским односима члан 3., од 18. априла 1961. године, Службени лист СФРЈ-додатак, 2/46.

⁵⁷ пуковник Александар Миленковић, Војно дело 1/2015, стр. 141.

- размена службеника у министарствима одбране и официра у командама,
- упловљавање бродова РМ у стране луке,
- учешће на аеро-митинзима,
- међународне спортске манифестације,
- заједничка истраживања архивске грађе,
- контролу наоружања (од Бечког споразума до регионалних споразума о смањењу војних потенцијала - Дејтонски споразум)
- размена коришћења капацитета за одмор запослених у МО и војсци итд.

4.4 Савремена војна дипломатија

Савремена војна дипломатија постепено поприма модернији приступ у развијању односа сарадње и уважавања. Померањем тежишта са чисто обавештајних на стручно–функционалне задатке, дат је нов квалитет сарадњи, заснован на поверењу и партнерству. Јачање мера поверења је један од императива савремених међународних односа, а постиже се применом мера транспарентности (контрола наоружања) и демократском контролом рада војних структура. Асиметричност савремених изазова, ризика и претњи захтева већу кохезију земаља чланица антитерористичке алијансе, што подразумева интензивну сарадњу у домену безбедности и размену потребних информација у реалном времену.

Правилним усмеравањем активности билатералне и мултилатералне сарадње подиже се углед земље и доприноси њеном међународном престижу.

5. ЗАКЉУЧАК

Основни предуслов за sagледавање међународне војне сарадње јесте будућа улога војне дипломатије и разумевање неодвојивости и важности синхронизовања спољне политике и политике одбране. Позната је чињеница да војска и администрација (влада, политика) морају да говоре истим језиком. Међународна сарадња у области одбране, као један од значајних елемената свеукупне међународне сарадње Р. Србије има значајно место у обликовању и спровођењу спољне политике Р. Србије. У протеклом периоду, Министарство одбране и ВС, због својих бројних активности на међународном плану, а нарочито од 2013. године, су посебно привукли пажњу шире јавности, не само због чињенице да представљају институције од највећег поверења грађана Србије, већ и због великог броја активности на међународном плану. У том смислу, и у наредном периоду целокупан наступ мора бити синхронизован између два главна министарства, Министарства спољних послова (МСП) и Министарства одбране (МО). Процес усаглашавања практично почиње у Влади дефинисањем приоритета спољне политике, а реализује се кроз координацију МСП и МО (и осталих министарстава), чиме добија своју практичну примену кроз рад и сарадњу амбасадора и Изаслнства одбране у мисијама у иностранству.

Један од спољно политичких, дипломатских и безбедносних приоритета Србије, и наредном периоду биће унапређење и јачање сарадње са главним актерима на светској сцени (САД, Руска Федерација, Кина, ЕУ и НАТО). У том смислу, међународна војна сарадња и војна дипломатија усмерава своје активности. С једне стране, путем унапређења сарадње, дефинисањем односа кроз Споразуме и Планове билатералне војне сарадње, који се реализују кроз, размене делегација и експертских група различитог нивоа, укључујући и највишег, размене искустава, одржавње билатералних и мултилатералних војних вежби, изналажење одговора на заједничке изазове и претње (у области борбе против тероризма) и сарадњу служби. С друге стране, Србија је укључена у регионалне иницијативе, у различитим улогама и својствима, од посматрача до пуноправног члана. У циљу спровођења међународне војне сарадње Републике Србије и у наредном периоду, војна дипломатија ће имати незаменљиво место у укупним односима две државе, кроз регионалне и мултилатералне активности. Војна дипломатија биће све више усмерена на проактивно деловање у функцији: промоције сопствене политике одбране, изградње поверења, партнерских односа, билатералне и мултилатералне војне сарадње, стварања услова за војноекономску сарадњу и представљања војске и државе у свим сегментима друштвеног живота.

Природа савремених претњи безбедности и начин њиховог испољавања повећали су потребу за сарадњом и обавештајних служби. Основни облик међународне обавештајне сарадње реализује се на билатералном ниову, без обзира на све заступљенију мултилатералну сарадњу у оквиру међунаордних организација и различитих обавештајних форума. У циљу потпуног искоришћења ефекта обавештајне сарадње, неопходно је прецизно дефинисати циљеве који се желе остварити, уз анализу користи која се при томе остварује у односу на ризике које сарадња собом носи. Основне предности обавештајне сарадње јесу повећање националних обавештајних капацитета, смањење оперативних трошкова и могућност провере доступних података. Осим тога, обавештајна сарадња често доноси и политичку корист. Међутим, треба имати у виду да обавештајне службе користе процес обавештајне сарадње за превазилажење националних законских орграничења у раду и као канал за посредан утицај на доносиоце одлука земље са чијом службом сарађују. При томе, што је већа разлика у обавештајним капацитетима између служби које сарађују, то је већа и могућност утицаја на слабијег учесника. Без обзира на ризике које носи обавештајна сарадња, за савремене обавештајне службе изолација није решење. Није довољно само размењивати обавештајне податке,

већ је неопходно заједно радити на њиховој изради. То подразумева активну сарадњу у свим елементима обавештајног циклуса, чији резултат је обавештајни производ вишег квалитета.

Међународна сарадња у области одбране у наредном периоду одвијаће се на мултилатералном и билатералном нивоу, непосредно и у оквиру међународних организација. С тим у вези, наставиће се са успшном реализацијом планираних активности међународне сарадње како би се постигли значајни резултати на даљем јачању угледа Р. Србије у међународној заједници и подршци остваривању задатака и мисија МО и ВС.

Литература:

1. Стратегија националне безбедности Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије“, 61/2019. године.
2. Стратегија одбране Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије“, 60/2019. године.
3. Стратегијски преглед одбране, Службени војни лист, број 11/19.
4. Закон о одбрани, („Службени гласник РС“, бр. 116/2007, 88/2009, 88/2009 - др. закон, 104/2009 - др. закон, 10/2015 и 36/2018.).
5. Закон о Војсци, („Службени гласник РС“, бр. 116/2007, 88/2009, 101/2010 - др. закон, 10/2015, 88/2015 – одлука УС, 36/2018 и 94/2019).
6. Доктрина ВС, 2010.
7. Бела књига одбране, Медија центар одбране, Београд 2009.
8. Бечка конвенција о дипломатским односима од 18. Априла 1961. године, „Службени лист СФРЈ“-додатак, 2/64.
9. Индивидуални акциони план партнерства (ИПАП) између Републике Србије и Организације Северно-Атланског Уговора (НАТО) за период од 2019. до 2021. године, Министарство спољних послова Републике Србије, новембар 2019. године.
10. Др Зоран Јефтић, Основе цивилно-војних односа, Факултет безбедности, 2014.
11. Др Зоран Вучинић, „Право одбране“, Факултет безбедности, Београд 2009.
12. генерал проф. др Божидар Форца, Каква нам војска треба? Војно дело 5/2015, Београд. 2015.
13. Н. Аврамовић, Дипломатско и конзуларно право, Нови Сад, 2006.
14. Вељко Благојевић: Србија и изазови одбрамбене дипломатије, Медија центар одбрана, 2017.
15. Пуковник Мирјана Миленковић, Војно Дело, лето 2012.
16. Пуковник Раша Лазовић, Војно Дело, лето 2013.
17. Пуковник Александар Миленковић, Војно Дело 1/2015.
18. Милан Карагаћа: „Одбрамена дипломатија“, Антологија текстова са Школе реформе сектора безбедности, Други и допуњено издање, ISAC Fond, Београд, 2007.
19. Herman Michael, Intelligence Power in Peace and War, The Royal Institute of International Affairs, Cambridge University Press, 2003.
20. Liaison and Cooperation in Counter-Terrorism, Canadian Security Intelligence Service, Backgrounder Series, 2002.
21. Walsh James, Intelligence Sharing in the European Union: Institutions are Not Enough, Journal of Common Market Studies, 2006.
22. Dorn Nicholas, European Strategic Intelligence: How far integration? *Erasmus Law Review*, 2008.
23. Dr. Rajeswari Pillai Rajagoplan, „Military Diplomacy: The Need for India to Effectively Use In Its Conduct of Diplomacy”,
24. Ministry of Defence, Defence Diplomacy, Policy Paper.
25. Timoty Shea, „Transforming Military Diplomacy” Joint Force Quarterly, Issue 38, 3rd Quarter 2005,
26. Defence Diplomacy Plan, Ministry of Defence of Spain, 2012.
27. Вујаклија Милан, Лексикон страних речи и израза, Београд: Просвета, 2004.
28. Званичан сајт Министарства одбране, www.mod.gov.rs.
29. Званичан сајт ВС, www.vs.rs.
30. Званичан сајт Војнообавештајне агенције, www.voa.mod.gov.rs.
31. Званичан сајт Министарства спољних послова, www.mfa.gov.rs.
32. www.definition-of.com/Defence%20diplomacy 21.03.2013.